NEMZETI NŐNEVELÉS.

IV. ÉVFOLYAM. 1883. MÁJUS. V. FÜZET.

A MÁSODIK ORSZÁGOS TANÍTÓI KÉPVISELETI KÖZGYÜLÉSRŐL.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ő Nagyméltósága f. évi augusztus havára egybehívta a II-dik orsz. tanítói képviseleti közgyűlést «*hogy az országban létező különböző tanítói egyleteknek képviselőik által alkalmuk legyen egymással érintkezni és ez alkalommal a népnevelés és oktatás körében felmerülő fontosabb elvi és eljárási kérdések megvitatása után véleményeiket egyeztetni és nyilvánítani*».

Szép alkalom nyílik tehát újra az állami költségen egybe gyűlekező és tanácskozó tanító-egyesületi és tantestületi képviselőknek arra nézve, hogy egymással nemes versenyre kelve megmutassák az országnak és a világnak, hogy mit bír nemzetünk az ország néptanításában.

Meg fog-e felelni a II-dik országos tanítói képviseleti közgyűlés azon feladatnak, a melyet számára a miniszter által helybenhagyott szabályzat kitűzött? és mit kellene tennünk, hogy a II-dik orsz. tan. képviseleti közgyűlés lehetőleg fényesen sikerüljön? E kérdések foglalkoztassanak bennünket!

Szívünk mélyéből óhajtjuk, hogy a II-dik országos tanítói képviseleti közgyűlés tökéletesebben megoldja feladatát, mint az első — azonban sajnos, be kell vallanunk, hogy bizonyos aggodalommal nézünk az augusztusi nagy napok elé.

Nem látjuk a II-ik orsz. tanítói képviseleti közgyűlés sikerét biztosítva, mivel arra egyesületeink és testületeink nem készültek eléggé elő.

Az országos tanítói gyűlés ennek következtében ismét csak azt fogja majd működése eredménye gyanánt bemutathatni, a mit

az egyesületek képviselői egy-két heti munka után létre tudnak hozni — és nem azt, a mit az I-ső gyűlés óta az országban létező tanítói egyesületek és testületek két évi munkásságának gyümölcséül lehetne elfogadni. — Nem az egyesületek és tantestületek véleményeinek egyeztetése és nyilvánítása lesz tehát az orsz. tan. gyűlésnek eredménye. Csak a gyűlésen megjelenők véleménye fog az ország közoktatásügyi kormánya elé kerülni.

Ezt kívánja-e az orsz. tan. képviseleti közgyűléseknek a szabályzatokban kifejezett czélja? Bizonynyal nem! A szabályrendelet szavai ezek:

Az orsz. tan. testület képviseleti közgyűlésének czélja az, hogy az országban létező különböző tan. egyleteknek képviselőik által alkalmuk legyen egymással érintkezni s ez alkalommal a népnevelés és oktatás körében fölmerülő fontosabb elvi és eljárási kérdések megvitatása után véleményeiket egyeztetni és nyilvánítani. Feladata különösen tanácskozni és véleményt mondani.

a) Az 1868-ik 38. t. czikkben megállapított elemi — felső nép és polgári iskolák körébe vont nevelés és tanítás előmozdítására tartozó ismeretek gyarapítására és ezek tanítási módszerére s mindkettőnek a tanítók közötti általános terjesztésére nézve.

b) Igyekszik módokat találni az iskolák belső életére vonatkozó rendtartás és fegyelem gyakorlása módjainak javítására.

c) A tanítási eszközök megválasztásán, javításán s czélszerű módon való szaporításán és terjesztésén oly módon törekszik, hogy a tanító-egyletek e részbeli kívánságát meghallgatja s esetleg a vallás- és közoktatásügyi miniszter által itélete alá bocsátottakat megbírálja stb.

Félreérthetetlenül azt kívánja, azt követeli az orsz. tan. képviseleti közgyűlésekre vonatkozó eme szabályrendelet, hogy azon elvi és eljárási kérdések fölött vitatkozzanak az orsz. tan. képviseleti közgyűlések, a melyek már az egyes tanítói egyesületek és testületek gyűlésein tárgyaltattak. Kétségbe vonhatlanúl megkívánja a szabályrendelet, hogy a tanító-egyletek és testületek kívánságának figyelembe vételével terjeszszen az orsz. tan. képviseleti közgyűlés javaslatokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter elé.

És ez nem is lehet másként. Mert ha az orsz. tanítói gyülések célját tekintjük — csak abban állhat az, hogy általuk a tanítóságban a nemzeti közérzületet fejleszszék, hogy azok a tanítói szakműveltség fejlődését országszerte előmozdítsák, hogy azok az országban létező tanítói egyesületek és testületek tevékenységét irányozzák és kellőleg méltassák. — Így van ez mindenütt, hol orsz. tan. gyülések tartatnak. Francziaországban is, hol csak egy-két éve léteznek orsz. tanítói gyülések, mielőtt a megvitatandó tételeket az orsz. tan. gyüléseken kitűznék, letárgyalják azokat a kisebb tantestületi gyüléseken. — A szomszéd osztrák birodalomban is úgy vannak már évek óta a tartományi tanítói képviseleti közgyülések szervezve, hogy azokon csak oly kérdések tárgyaltatnak, a melyeket a kisebb gyüléseken megvitattak. Würtemberg, Baden s Bajorország stb. orsz. tanítói gyülései is így járnak el. De így járt el a II-ik és a III-ik magyar egyetemes tanítói gyülés is.

Mit tapasztalunk most hazánkban? A tárgyalásra kitüzendő kérdések, a melyeket egy-két tanítói egyesület az orsz. tan. képviseleti közgyülésnek ajánlott számra nézve meghaladják a 30-at; de oly kérdéseket a melyeket a hazai tanítóság egyesületeinek többsége behatóan megvítatott volna — az Eötvös-alap ügyének kérdésétől eltekintve — alig találunk. Még azon kérdéseket sem tanulmányozták egyesületeink bővebben, a melyek az I-ső orsz. tan. gyülések határozatai által hozzájok utaltattak. Méltán aggódhatunk tehát a II-dik orsz. tan. gyülés sikere felett.

Csak egyben lehet még reménységünk: az orsz. tan. gyülést előkészítő bizottságban.

Nagy és súlyos felelősséggel járó munka várakozik ismét a II-dik orsz. tanítói gyülést előkészítő bizottságnak tagjaira. Nekik kell azt helyre hozni, a mit az ország tanítói egyesületei és testületei elmulasztottak.

Az előkészítő bizottságnak kell most a beküldendő száraz kérdésekből a tárgyalhatókat kiválasztani s azokat a gyülésre előkészíteni. Vajha teljesen sikerülne nekik ezen nehéz feladat.

És mi bízunk abban, hogy az orsz. tanítói képviseleti közgyülést előkészítő bizottság meg fog felelni feladatának s hogy fel-

adatának sikerét tőlünk telhetőleg előmozdítsuk mi is, a következőket ajánljuk figyelmébe:

I. Ne vegyen fel sok kérdést s a beküldött tételek közül leginkább csak azokra fordítsa figyelmét, a melyek még is már több egyesület által vagy egészben vagy részben tárgyaltattak.

II. A tárgyalásra kitűzött tételeknél és azok részletezésénél legyen tekintettel a leányiskolákra és a nőnevelés kérdéseire is.

III. Hozza az előkészítő bizottság a közgyűlés előtt javaslatba azon eljárás alkalmazását, a melyet másutt is már szerencsével érvényesítenek, nevezetesen ne döntsön az orsz. tanítói képviseleti közgyűlés fontos elvi nevelési és oktatásügyi kérdések fölött szavazással, hanem ha nem sikerül neki a vélemények egyeztetése — terjeszsze fel a különböző véleményeket egyformán a miniszter itélőszéke elé s csak annyit jelentsen e mellett, hogy hány és mely egyesületek határozata szól az egyik vagy a másik felfogás mellett.

IV. Jelölje ki a II. orsz. tan. képviseleti közgyűlés előkészítő bizottsága a beküldendő kérdések közül azokat, a melyeket véleménye szerint a III-dik orsz. tanítói gyűlésen lehetne és kellene tárgyalni és hívja fel a közgyűlést arra, hogy fogadja el azon álláspontot, hogy ezentúl necsak az egyes egyesületek, hanem magok az orsz. képviseleti közgyűlések is tűzhessenek ki egyes tételeket a legközebb tartandó országos tan. képviseleti közgyűlésekre nézve.

Ezen javaslatunk első pontjában foglaltakat indokolnunk úgy hiszszük tökéletesen felesleges; mert nem véljük, hogy valaki akadhatna, a ki az orsz. tan. képviseleti közgyűléstől azt várná, hogy az sokféle kérdést oldjon meg egyszerre — s egyet se alaposan. Azonban nem elég tőlünk csak az, hogy az előkészítő bizottságnak azt ajánljuk, hogy kevés kérdést tűzzön ki — meg is kell mondanunk a magunk véleményét arra nézve, hogy melyek volnának azon kérdések, a melyeket a II-dik orsz. tan. gyűlés tárgyalhatna. — Szerény nézetünk szerint a jelen alkalommal csak a következő kérdéseket kellene az orsz. tan. gyűlésen tárgyalni:

1. Miként szerveztessék a Magyarországi tanítók Eötvös-alapja?

2. Mit tehetnének az országban létező tanítói egyesületek és testületek a kartársak árváinak érdekében?

3. Mit tehet a népiskola és a néptanító a közegészségügy érdekében?

4. Milyenek legyenek az ismétlő iskolák kézi, illetőleg olvasókönyvei?

5. Melyek azon természetrajzi tárgyak, a melyeket minden egyes népiskolában tüzetesen kellene ismertetni?

6. Melyek a nemzeti történelem azon mozzanatai a melyeket a népiskolák mindegyikében kiváló gonddal kellene tárgyalni?

7. Minő legyen a természettani oktatás a népiskolában és melyek a népiskolában használandó természettani eszközök?

E két kérdés közül meglehetősen elő vannak készítve az első, a második és a hetedik. — Az Eötvös-alap kérdését előkészítették a III-dik egyetemes tan. gyűlés végrehajtó bizottsága és az I-ső orsz. tan. gyűlés kebeléből kiküldött Eötvös-alap ügyi bizottság. A második kérdés jól elő van készítve a tanítók orsz. árvaházára gyűjtő bizottság által. A hetedik kérdés tisztáztatott jórészben az orsz. tanszermúzeumi bizottság által. — E kérdésekre nézve ha az orsz. tanítói gyűlés a nevezett bizottságok munkáját magáévá tenné csak helyesen cselekednék és emelné saját működésének sikerét.

A 3-dik a közegészségügy érdekének gondozására vonatkozó kérdést is tárgyalták már több ízben egyes folyóirataink, egyes szakmunkáink, sőt egyes egyesületeink is. Nem hihető ugyan, hogy e kérdésre vonatkozólag a II-dik orsz. tan. gyűlés teljesen kimerítő határozatokat hozhatna — de legalább elérhet a kérdéssel való foglalkozás által annyit, hogy e tételt nagyobb figyelemre fogják ezentúl a kartársak és az egyesületek méltatni de már ez is elegendő eredmény gyanánt volna elfogadható ezen alkalommal.

A 4-dik és az 5-dik tétel is olyan, a melyről szaklapjaink már több ízben közöltek tanúlmányokat s a melyek már szintén tárgyaltattak egyes testületek gyűlésein.

Az előkészítő bizottság figyelmébe ajánlott javaslatunk 2-dik pontját azért tartjuk fontosnak, mivel az ország népiskolái felerészben leány iskolák vagy legalább olyanok a melyek a leányok nevelésével is foglalkoznak. Nemcsak illő tehát, de nélkülözhetlenül szükséges is, hogy az orsz. tan. képviseleti közgyűlés az egyes kérdések megvitatásánál, ott a hol kivánatos, kiterjeszkedjék a nőnevelésügyi kérdések tisztázására is. — A jelenleg általunk javaslatba hozott tételek közül különösen a 3., 4., 5., 6. és 7-dik pontban foglaltak egytől egyig olyanok, a melyeknél a leányiskolák czélját is figyelembe véve kell eljárni az orsz. tan. gyűlésnek. Javaslatunk 3-dik pontját kiváltképen azért ajánljuk az előkészítő bizottság figyelmébe, mivel a tapasztalat arra tanított bennünket, hogy nevelési elvi kérdésekben a tanácsadásra hivatott testületeknek nemcsak nem szükséges és nem ajánlatos a szavazással való döntés, hanem veszedelmes is. — Veszedelmes volna a nevelési elvi kérdéseknek szavazással való eldöntése az orsz. tanítói gyűléseken — mivel ezen eljárás keserűséget, visszavonást szülhetne az orsz. tanítóságában és a tanítóság és az iskolai hatóságok közt kívánatos jó viszonyt is veszélyeztethetné. — Nem szükéges ez az eljárás, mivel a tanácsadó testületek úgy sem bírnak felelőséggel határozataikat illetőleg. — Az orsz. tanítógyűlésen tegyék meg a tanítóság képviselői a tanácsadásra, véleményegyeztetésre nézve a tőlük telhetőt — azt pedig, hogy mit fogadnak el tőlük a kormány és az iskolai hatóságok, bízzák azokra, a kik ezért felelősek.

Nem is ajánlatos az, hogy az orsz. tanítói gyűlés nevelési elvi kérdésekben szavazattöbbséggel döntsön, — mert ez esetben igen sokszor megeshetnék, hogy a mit az egyik órában, napon, évben elfogadott, azt a másik órában, napon vagy évben elveti — s így nevetségessé lehet csakhamar.

A 4-dik pontba foglalt indítványunkat pedig azért ajánljuk az előkészítő bizottságnak elfogadás végett, mivel általa véljük az orsz. tanítói gyűlés szervezetét minden nagyobb nehézség nélkül megjavíthatni — s az ország tanítóságát azon vádtól a jövőre

megmenthetni, a mely jelenleg a gyűlésre való elő nem készülés miatt méltan sújtja.

Mi a II-dik országos tanítói gyűléstől sokat várunk, ezért az elkészítő bizottságtól sokat kell követelnünk.

Ha az előkészítő bizottság tisztében híven és bölcs körültekintéssel járván el, sikerül neki a II-dik orsz. tanítói gyűlést fényessé, egy nemzet tanítói testületéhez méltóvá tenni, bizonynyal készséggel elismerést szavaz annak nemcsak minden egyes kartársunk, hanem a haza minden más hű fia is.

Az előkészítő bizottságon kívül sokat kell követelnünk azonban az orsz. tanítói gyűlésen résztvevőktől is. Tőlük is sok függ arra nézve, hogy milyen lesz a II. orsz. tanítói gyűlés szelleme, és sikere. Várjunk és reméljünk minden szépet és jót.

Péterfy Sándor.

A BOLDOGSÁGRÓL.

FELOLVASTATOTT AZ ORSZ. KÖZNEVELÉSI EGYESÜLET F. É. ÁPRILIS HÓ 21-ÉN TARTOTT ÜLÉSÉN.

(Második közlemény.)

V.

Eddig csak oly filozófusoknál kerestünk felvilágosítást, a kik különösen a metafizikával és az erkölcstannal foglalkoznak; szíveskedjenek t. hallgatóim engem most oly filozófusokhoz kisérni, a kik inkább a pszichológiára és eszthetikára irányozzák figyelmüket.

Sok pszichológus azt tartja, hogy a boldogság nem egyéb mint a szerencsétlenség eltűnése.

Az átmenet a jóról a rosszra *kellemetlen* lelki állapotba, az átmenet a rosszról a jóra kellemes lelki állapotba helyez bennünket Ezen nézet szerint a t. hallgatók felolvasásom végén alkalmasint boldognak fogják magukat tartani...

Semmi fájdalommal nem bírni, szerintük a legnagyobb boldogság, melyet ember a földön remélhet. Ezen iskola szerint a kellemetlenség, a baj, a fájdalom, a gond is szükséges a boldogsághoz. Már a régi időben is úgy vélekedtek, hogy boldogság lehetetlen félelem és aggódás nélkül.

Polykratesnek, a ki határtalan szerencséjével dicsekedett, azt tanácsolták, hogy legdrágább kincsét, legkedvesebb aranygyűrűjét dobja a tengerbe, mert az istenek irigylik az ember boldogságát, és az ilyen tökéletesen boldog embernek romlására törekesznek.

Más pszichológusok a boldogságot és szerencsétlenséget nem

a *vágyra* és *akaratra*, hanem a *gondolkozásra* vezetik vissza. Ezen iskola néhány hive a boldogságot vagy a boldogtalanságot a külső tárgyak tulajdonságainak *megitélésétől* teszik függővé. Ide tartoznak főleg az eszthetikusok, a műbirálók.

Cartésius követői azt állitják ugyanis, hogy a boldogság saját magunk megitélésétől függ. Tökéletességünk megismerése boldogít bennünket; holott tökéletlenségünk megismerése fájdalommal illet. A boldogság tehát oly gyémánt, mely szivünk mélyében fekszik, oly rózsa, melyet csak kedélyünk kertjében ápolhatunk, és oly gyöngy, mely csak keblünk mélyén gyarapodhatik.

Sok pszichológus feltevése szerint a boldogság oly érzelem, mely a természetnek megfelel és ezen nézet sok igazat tartalmaz, mert minél természetszerűbben él az ember, minél inkább megegyeznek a külső benyomások természetünkkel, annál boldogabbak lehetünk. «A természet vezeti lelkünket az erényre s az erény vezeti azt vissza a természethez.»

Végül vannak pszichológusok, kik a boldogságot a külvilág tárgyainak tulajdonságaitól, az érzelmek minőségétől és mennyiségétől, az ember szervezetétől és ennek állapotától teszik függővé és a boldogságot valami viszonylagos állapotnak tartják. Ezek szerint a boldogság, lelkünk kellemes állapota, tudata.

A kinek szivében nagyon gyakran kellemes érzelmek fészkelnek, az boldog; a kinek pedig szivét igen gyakran kellemetlen érzelmek töltik el, az boldogtalan.

De miképen, mi által származnak kellemes érzelmek?

Az antropológia tanitása szerint a kellemes érzelmek a következő okokból származnak:

1. *Az élet maga s az egészség a boldogság első forrásának tekinthető.*

«Ah élni, élni! mily édes, mi szép!» kiált Éva «Az ember tragédiájá»-ban. A ki egészséges, az inkább fogékony a természet szépsége, az élet élvezetei és az emberiség eszméi és érdekei iránt. Nagyon helyesen mondja Humboldt Vilmos: «Ifjuságomtól kezdve két dolog után törekedtem: hogy megtartsam fogékonyságomat az élet minden örömei iránt; meg arra: hogy mégis mind

abban, a mit magamnak nem adhatok, független maradjak, hogy eképen sem másra, sem a sors kedvezményeire ne szoruljak, hanem saját magam szerezzem meg boldogságomat.»

Azért hangsúlyozza kormányunk teljes joggal, hogy az iskolában különös gonddal kell ápolni az ifjuság egészségét, továbbá, hogy a tornászat rendes tantárgy legyen és hogy az iskolai épületek az egészségtan szabályainak megfeleljenek.

2. *A boldogság második forrása a testi szükségletek kielégítése.*

Az élet fentartására szolgáló bizonyos jövedelem elkerülhetlenül szükséges a boldogsághoz. «Nincs boldogtalanabb a paraszt embernél, nyomorusága nagyobb a tengernél», mondja a közmondás.

Boldog az, a ki a világot élvezheti a nélkül, hogy valami rosszat kellene tennie, és ki a *jót* teheti, a nélkül, hogy nélkülöznie kellene.

Aki boldogságot akar házánál, mit se bízzon a szerencsére. A mit magadnak szerzesz és megtakarítasz, az bizonyosan a tied; azt, a mit a szerencsétől vársz, minden pillanatban el is veszthetted. Ki önmaga nem tudja megteremteni boldogságát, mástól ne várja azt. Egy forint készpénz a zsebben jobb, mint oly sorsjegy, melyen ezer forintos nyereményt remélhetsz, — mondja egy életfilozóf.

Azért vannak oly pedagógusok, a kik az iskolai ifjusággal a nemzetgazdaság legfontosabb alaptételeit is meg akarják ismertetni, a kik az iskolai takarékpénztári könyvecskét és a kézimunkatanítás behozatalát melegen ajánlják.

3. *A boldogság a lelki tehetségek, a képzelőtehetség és az ítélő tehetség fejlődésében és természetszerü működésében található.*

«Első boldogság a jó ész». A bölcseség mondja nekünk a czélokat, melyek után törekednünk kell.

A testileg és lelkileg egészséges ember természetszerű állapota a vidámság és a jókedvűség. A ki nem kedveli az életet, a ki valódi fontos külső ok nélkül tartósan boldogtalannak tartja magát, az vagy testileg, vagy lelkileg beteg, vagy mind a kettő együtt.

«Rendeltetésünk nem magányos élet
S örök komolyság és elmélkedés,
Hanem barátság és társalkodás
S nem a világi jókat megtagadni,
De józan észszel vélek élni tudni
A bölcseségnek titka és jele.»

Azért követeli az oktatástan, hogy az ifjuság oktatásánál ne annyira az anyagi czélt, t. i. ismeretek bemagolását, hanem az alaki czélt, az az a tanulók szellemi képességének kiképzését és megerősítését tartsuk szem előtt. A legjobb nevelésben részesült pedig az az ember, a ki az élet örömei iránt való fogékonyság mellett az élet viszontagságait is a legjobban és legkönnyebben bírja elviselni.

4. *Minden ember társadalmi lény s mint ilyen nem lehet el más emberek tisztelete nélkül.*

Azon tudat, hogy mások becsülnek bennünket, kellemes érzelmet gerjeszt keblünkben, és a t. hallgatók el fogják ismerni azon igazságot, hogy a becsvágy boldogságunkat nagyobbíthatja.

Egy középkori lovag imádottja tiszteletének megboszúlása végett életét is feláldozta, a következő szavakat mondván:

A Dieu mon ame,
Ma vie au roi!
Mon coeur aux dames,
L'honneur pour moi!

Hogy pedig a becsületérzet boldogságunknak nagyobbítására szolgáljon, szükséges, hogy a nevelő ezen érzelmet nemesítse, erősítse ha gyenge, és fékezze ha túlságosan erős, hogy hiúsággá, gőgösséggé, szenvedélyes becsvágygyá ne fajuljon. Minden ember vegye fontolóra Montesquieu következő szavait:

«L'ambition doit être bornée au seul desir, au seul bonheur de rendre de plus grands services à sa patrie que les autre citoyens.»

5. *A szerelem szintén hatalmas forrását képezi a boldogságnak.*

«Boldog a kit életében
E világ nagy tengerében

Az örökös végezet —
Hogy életét szerethesse,
Rendült sorsát kedvelhesse —
Egy rokon szívhez vezet.« *Kisfaludy K.*

«Boldog úgy lehet csak férfi pálya,
Hogy ha méltó hölgy a koronája.» *Garay.*

Boldog házasság a földi élet legfőbb kincse. Sem gazdagság, sem tekintély, sem hatalom nem nyújthat azért kárpótlást; általa lesz az, mit Isten magasztost adott az emberiségnek élvezetes adománynyá.

Igaz, hogy a boldog házasság nemcsak a házi, hanem az egész földi boldogság. De a hol sok világosság, sok fény van, ott nagy árnyékot is találhatni. Hát a boldogtalan házasság, az esztelen szerelem? De erről ma nem beszélek.

Az imént elsorolt öt ok az egyénre, az egyes emberre vonatkozik. A ki csak az egészségben, a földi örömekben, az érzéki élvezetekben, tudásvágyának kielégítésében és a szerelemben leli boldogságát: az még nem találta meg a valódi boldogságot. Ez az egyéni eudémonizmus. Ez még mindig az önző boldogság. Hogy ily felfogás a valódi boldogságról helytelen, hogy ily boldogság önámításon alapszik, és gyakran boldogtalansághoz vezet; azt a tapasztalat is mutatja, s a számok is bizonyítják.

A ki csak a saját jólétét tartja szem előtt, s felebarátja jólétét sérti: az beleütközik az állam törvényeibe és a társadalom gyűlöletét és megvetését vonja magára, minek következtében szabadságát, vagyonát és egyéb földi javait veszítheti.

És azért ép oly helyesen, mint szépen mondja Vörösmarty nagy költőnk:

«Mi az, mi embert boldoggá tehetne?
Kincs? hír? gyönyör? Legyen bár mint özön,
A telhetetlen elmerűlhet benne
S nem fogja tudni, hogy van szívöröm.
Kinek virág kell, nem hord rózsaberket;
A látni vágyó napba nem tekint.
Kéjt veszt, ki sok kéjt szórakozva kerget.
Csak a szerénynek nem hoz vágya kínt.
Ki szivben jó, ki lélekben nemes volt,

Ki életszomjat el nem égeté,
Kit gőg, moho vágy s fény el nem varázsolt,
Földön honát csak olyan lelheté.»

Az ember társadalmi lény, ennek következtében más emberek örömeiben, jólétében is örömét kell találn'a.

Ezért azt mondhatnók, hogy az *ember boldogságának 6-dik forrása a rokonszenv érzelmében található.* «A legfinomabb lelki élvezetben részesülünk akkor, ha valamely nagyon szerencsétlen lényt boldoggá teszünk, a nélkül, hogy erre bármi részben kötelezve volnánk. Az emberi szívnek boldogitóbb érzete nincs, mint boldogságot látni, melynek alkotói mi vagyunk» mondja igen szépen b. Eötvös József.

«Minden a mi itten a szivet gerjeszti
Megnyerve elavul, s végmulásnak ered
Uj gondolat becsét, malasztját elveszti,
Csak az *boldog*, a ki szerettetik s szeret.»
Kisfaludy Károly.

7. *Az esztheticai érzelmekben szintén boldogságát találhatja az ember.*

A szép természet és a művészet látása oly képzeteket és érzelmeket gerjeszt, melyek boldoggá tesznek bennünket.

«Sok szép és jó van, teli vele
Ez a roppant természet;
Minden, a mit szül kebele,
Bölcs, kegyes nagy intézet;
Mennyből, földből eredetünk
Lelki-testi természetünk
Kényét-kedvét töltheti
Ha mértékkel győzheti.» *Kisfaludy K.*

A ki pl. először látja a magas Kárpátok hegycsoportját, annak az első pillanatban semmi kivánsága nem lesz, mert az magát a földön a legboldogabbnak fogja érezni.

Bátor vagyok t. hallgatóimat csak azon lelki állapotra emlékeztetni, melyben akkor voltak, midőn Munkácsy szép képét, vagy a Huszár által készitett Deák Ferencz szobormintáját legelőször látták. A természet és a művészet szépségeiben minden

ember, a legszegényebb is, boldogságát, örömét találhatja, ha erre a kellő fogékonysággal bír. A természet minden élő lénynek anyja.

«Kinek szívén lakást vőn a művészet,
Az a zajgó világtól elszakadt;
Szívének, melyben boldog békeérzet,
Örök tavasz nyit üdv-virágokat.»

Azért a művelt államokban a szegényeknek lehetségessé tétetik a művészi kiállításokat, a múzeumokat, a képcsarnokokat, a színházat látogatni; azért tartoznak a rajz, az ének a népiskola köteles tantárgyai közé.

8. A ki a szigetvári Zrinyi Miklósnak, Franklinnak vagy Deák Ferencznek életrajzát olvassa, a kinek életében már kellett küzdeni a vágy és a kötelesség közt, és a kinek sikerült a vágyat legyőzni: az be fogja látni, hogy a kötelesség teljesítése bennünk kellemes érzelmet, a törvények megszegése pedig kellemetlen érzelmet gerjeszt. Ha visszaemlékezünk életünk mozzanataira, midőn több élvezettől foszttattunk meg, gazdagságról, jutalomról, külső dicsőségről lemondtunk, sőt az üldözést, szorongatást és fájdalmat békével tűrtük, és mind annak daczára lelkünk derült nyugodtságát el nem vesztettük: akkor el kell ismernünk, hogy a *megelégedett kötelességérzet*, a *nyugodt lelkiismeret* a boldogság hatalmas forrását képezi. Ily értelemben örök igazságot fejeznek ki Kisfaludy Sándor szép szavai:

«Kiben szív s ész kezet fog,
Az a százszor s többször boldog;
Minden jó s szép, a mi van,
Övé ezen világon.»

9. Végre még a boldogságnak egy hatalmas tényezőjét kell felemlítenem, t. i. a *vallásos érzelmet*. «A hit boldogít», mondja már a közmondás. Ha az ember kedélyében az Istenség eszméje a többi képzetkörök központjává válik, s ezen vallásos képzet elég erős, hogy az embert tettekre inditsa; akkor az illetőben a vallásos boldogság érzelme támad. Ezen boldogságért gyakran a legnemesebb emberek feláldozták vagyonukat, becsületüket és minden földi

javaikat. Nagyon szépen mondja b. Eötvös József, a boldogságra való nevelés legbölcsebb vezetője:

«Kinek szívét nem szállá meg néha ájtatosság, midőn a sötét egyházba belépett? — kinek lelkében nem támada egy titkos vágy, s ha térdre borúlva az oltár előtt szorúlt szívvel elmondá ismét gyermek-imádságait, s ha a szent ének mint egy nagy áldás hangzék vissza a magas boltról: ki nem érzé vigasztaltnak, sőt boldognak magát?»

A boldogság egy patakhoz hasonlít, melybe a víz különböző forrásokból ömlik.

E boldogság főbb forrásait immár ismerjük.

Némely forrás a hegy alján van, ehhez könnyen hozzá lehet férni; más forrás igen nagy magaslaton fekszik és azért csak nehezen lehet elérni.

Az emberi természet tehát oly sokféleképen van felszerelve, hogy minden ember majd érzéki élvezet, majd a művészet, majd a tudomány, majd a szerelem, majd a dicsőség, majd a jótékonyság, majd saját tökélyessége, majd más emberek jólétének előmozdítása, majd munka majd nyugalom által egy-egy boldog órát, napot, egészen boldog életet szerezhetne magának, ha t. i. minden ember állásához képest *összhangzóan* volna kiképezve, ha mindenki oly nevelésben részesülne, mely őt a különböző források felhasználására képesítené.

Az emberiség történetéből azt tanuljuk, hogy az első emberek boldogságukat érzéki vágyaik kielégítésében találták; *ez volt az érzéki eudémonizmus korszaka;* később a boldogságot a mennyországban az istenek megjutalmazásában vélték lelni: ez volt *a túlvilági eudémonizmus.* Még később arra törekedtek az emberek, hogy a dicsőségben, a családban, az esthetikai kívánságok kielégítésében leljék boldogságukat, a mi még mindig *egyéni, önző eudémonizmusnak tekinthető;* míg végül azon belátásra jutottak, hogy a legnagyobb a legmaradandóbb, a valódi boldogság csak más emberek boldogításában rejlik, és ez *a társadalmi vagy az altruisztikai eudémonizmus.*

És nagyon szépen mondja Télfy János tanár az ő ethikájában:

Van tehát természetünkben az érzékiségen kívül egy magasabb, nemesebb ösztön vagy tehetség, melyet mi tekintet nélkül a kellemesre vagy kellemetlenre, követünk.

Vajjon följegyezte-e volna a történelem annyi hősök tetteit, kik hazájokért meghaltak, ha csak az érzéki jólét, gyönyör, boldogság volna az emberi cselekedetek rugója, nem pedig valamely más velünk született tehetség? S ezen tehetség az *ész*, mely által megismerjük az erkölcsi törvényt. A mi az észnek tetszik, mivel összhangzásban van az erkölcsi törvénynyel, annak erkölcsi becse, értéke van, vagyis azt erkölcsi jónak tartjuk.

Következőleg a jó, vagy *észbeli* az az szellemi, vagy pedig *érzéki*.

A bölcsész és a költő egymást támogatja; mindkettőnek czélja a népet, az emberiséget felvilágosítani, oktatni. Miután már az imént bátorkodtam egy legenda és egy monda által mutatni, miképen terjesztik a költők a transzverzal eudémonizmus nézetét és astoikus iskolának rendszerét: engedjék meg t. hallgatóim, hogy most is bátorkodom egy rege bemutatása által bebizonyítani, hogy a mai kor költői is iparkodnak a jelenleg uralkodó nézeteket költeményekben és mesékben hirdetni, terjeszteni és az emberiség közös tulajdonává tenni.

* * *

A LEGJOBB.

(Rege *Groller Balduin* után.)

I.

Sok, sok évvel ezelőtt — ide s tova négyszáz esztendeje lesz annak — öt vándordiák ballagott a magyar országúton Veszprém, a nagyhírű egyetemmel bíró város felé, hol tudós férfiakká akarták magukat kiképezni. Mindnyájan vígan néztek a jövőbe, habár a jelen semmiképen sem volt iránt bőkezű az örömekben.

A meleg nyári nap déli sugarai tikkasztó hőséget árasztottak; a hosszú úttól fáradtak voltak és azonfölül nagy éhség és szomjúság gyötörte őket.

«Itt az ebéd ideje», — kezdé az egyik, kit Árpádnak híttak.

«Az ideje itt volna; de hol van az ebéd?» válaszol a másik, a kinek János volt a neve.

«Térjünk be ebbe az erdőbe,» — ajánlá a harmadik, kit Istvánnak híttak.

«Istvánnak igaza van, szól a negyedik és ötödik, Péter és Pál.

És befordúltak az erdőbe, a csodaszerűen szép Bakonyba. Rövid idő múlva egy sziklaüreghez értek, melyből egy csevegő forrás bugyogtatta kristálytiszta vízét. Ezen forrás mellé telepedtek le és tanácsot tartottak, hogy mitevők legyenek.

Mindössze nem volt egy fillérük sem zsebükben, egy üdítő korty sem kulacsukban, egy harapni való falatjuk sem az ösztövér batyuban.

Gyökereket és bogyókat keressenek éhségük csillapítására és a forrás vizével enyhítsék szomjúságukat? Ez bizony nem igen volt a vándordiákok ínyére.

«Jó lesz tán, ha kettőnk eltekint a szomszéd faluba,» ajánlá János, «ha szerencsével járnak, talán sikerül nekik néhány kövér falatot szerezni.»

«Helyes», szólt Árpád, «István szépen énekel; hadd menjen ő és kerítsen elő valamit».

«Kolduló deákok nem hoznak kövér falatot a házhoz» jegyzé meg Péter. «Nem volna-e jobb, ha valamelyikünk egy hízott libát csípne el a gyepről? Ezt azután itt vidám tűz mellett megsütjük és busásan segítünk bajunkon.»

«Fiúk, ne térjünk le a becsület útjáról!» vágott közbe István. — «Jobb becsülettel a száraz kenyér és tiszta víz, mint becsület nélkül a libapecsenye.»

«Igaza van Istvánnak; a becsület az első!» — erősítették valamenyien — «maradjunk csak a kenyérnél és víznél; mivel pedig egyelőre a kenyér még hiányzik, becsüljük meg ezt a forrást.» Lehajlottak és mindnyájan ittak a forrás vizéből.

Azonban alig hogy szomjukat oltották; különös dolog esett meg rajtuk. A sziklaüreg boltozata magasabbra meg magasabbra

kezdett emelkedni, s addig emelkedett és tágúlt, míg végre egészen eltűnt és az azurkék eget látták maguk fölött.

Ekkor hatalmas forgószél támadt, mely felkapta őket a földről és oly szédítő gyorsasággal forgatta meg a levegőben, hogy eszméletüket vesztették. Csodálatos egy látvány lehetett: az egyik alant, kettő a közepén és három legfelül kerengett s a borszaztó gyors forgás közben úgy látszott, mintha valami csodaszerű tölcsér lebegett volna ott, mely tölcsér végre a forrás kis nyilásába furódott és egy pillanat alatt eltünt, mintha a csevegő habok nyelték volna el.

Mikor diákjaink magukhoz tértek, arany ékszerektől és márványtól ragyogó teremben, gazdagon megrakott asztal mellett találták magukat.

Először bámulva néztek egymásra, de mivel az ételek oly csábítóan mosolyogtak rájuk, nem kérdezősködtek sokat, hanem neki gyürekeztek az előttük fekvő ételeknek. Ekkor nagy hirtelen csábító szépségő, lebegő és tánczoló tündéralakok termettek ott szolgálatukra, kik szorgalmatosan töltögették poharaikat, valahányszor azok kiürültek. — Nem is csoda, ha barátainknak széles jókedvük támadt s Péter énekelni kezdett, János meg azon törekedett, hogy a lebegő-lejtő tündérek egyikét elcsípje. . .

Most azonban egyszerre csak mennydörgéshez hasonló csattanással kinyilik a terem aranyajtaja és belép egy ősrégi, hosszú fehér szakállú galambősz férfi, gazdagon ékesített varázsvesszővel a kezében. Ruházata hosszú palástból állott, feje pedig aranydiszítésű magas és hegyes süveggel volt födve.

A kedvre derült diákokat ez a jelenet meglepte és víg kedvük azonnal tiszteletteljes hallgatásra változott. Az ősz pedig ekkép szólott:

«Ne kísértsétek meg, fiatal emberek, ezt az csendes hajlékot, vad lárma és illetlen tivornyázás által *megszentségteleníteni*. Ezek az eledelek azért vannak itt, hogy erősbüléstekre szolgáljanak, nem azért, hogy dőzsöljetek. A boldogság küszöbén álltok. Nézzetek ide!» Erre varázsvesszőjével egyet legyintett, a mire a terem egyik fele, mintha elfújták volna, eltűnt és most a diákoknak olyan lát-

vány tárult szemeik elé, hogy szívük a bűbáj varázsát és a boldogság érzését alig bírta el. Virágokkal behintett fekvő helyen egy oly csodaszépségű, ragyogó koronácskával ékített leányka aludt, kihez hasonló szépségűt soha éltükben, még álmukban sem láttak. — Mik voltak ehhez képest azok a tündéralakok, kik ebéd közben poharaikat töltögették!

Csak rövid ideig gyönyörködhettek eme képben; de az egyik pillanat is elég volt arra, hogy mindegyikük keblében mély és forró vágyakat ébreszszen.

Az aggastyán ekkor ismét titokteljes mozdulatot tett varázsvesszőjével, mire a fal zajtalanúl régi helyére szállott és eltakarta a képet a mélyen felsohajtó deákok szemei elől.

«A boldogságot láttátok», így szólt most a varázsoló, «az az alak, a ki elbűvölt benneteket, *Felicia királykisasszony*. Sok és hatalmas ellenségei vannak, kik nem akarják, hogy a boldogság a világon virágozzék. Gonosz és hatalmas ellenségeinek hosszú, végtelen hosszú idővel ezelőtt sikerült őt igézetes, mély álomba meríteni s azoknak a tündéreknek a, kik jó indulattal voltak iránta, nem sikerült az igézetet megszüntetni. Összes törekvéseiknek csak az az eredménye volt, hogy egy gyenge lehetőséget fenntartottak a varázs megszüntetésére. E szerint a varázs hatalma megszűnik, *ha öt ember találkozik a bakonyi erdő varázsforrásánál, kiknek életévei összesen épen 100 évet tesznek, kik éhesek, szomjasok, nagyon szegények és mégis becsületesek akarnak maradni, és kik aztán mind egyszere a forrás vizéből isznak*. Sok-sok esztendő múlt el azóta, hogy Felicia igézetes álmát aluszsza. — Ti nálatok eddig mindazok a feltételek összetalálkoztak, melyek az igézet hatalmának megtörésére szükségesek. — A legfontosabb és legnehezebb teendő azonban még hátra van. Figyeljetek rám jól? Ti láttátok *Feliciát* és kebletekben felébredt a vágy, hogy őt bírhassátok. Nosza! legyetek rajta és ő a tiétek lesz! Vegyétek ajkaitokhoz a poharakat, melyeket Felicia tündér szolgálói nyújtanak és ürítsétek ki azokat cseppig.»

A diákok aképen cselekedtek, a mint az aggastyán parancsolta. Ez pedig így folytatta beszédét:

«Ezzel az itallal hatalmas varázserőt vettetek magatokba, a minek következtében mindegyikötök egy-egy kivánsága teljesülni fog. Fontoljátok meg jól és válaszszatok bölcsen. Legyen kívánságotok olyan, hogy titeket boldoggá és a boldogságra — Feliciára — méltóvá tegyen. *A ki eltalálja a helyes kívánságot, azé lesz Felicia.* — Mához egy évre találkozzatok megint a varázsforrásnál, igyatok ismét annak vizéből és újra ide fogtok jutni hozzám. Ekkor majd kitünik, vajjon kinek kivánsága volt a *legbölcsebben választva*, s elválik, hogy kié a boldogság.»

II.

Utasítása értelmében egy év múlva az öt jó barát ismét találkozott. Miután újra együtt ittak a forrás vizéből, ismétlődött az általuk már ismert csodálatos tünemény és egyszere csak megint ott találták magukat a földalatti tündérpalota csillogó termében a gazdagon terített asztal mellett. De ez alkalommal nem estek úgy neki az ételnek mint első látogatásukkor.

Kívánataik teljesültek, nem jöttek már oly éhesen, mint az első alkalomkor; ehhez járult még az a vágyakozás is, melylyel a válságos pillanatot lesték. És sóvárgásuk oly nagy volt, hogy majdnem megfeledkeztek az előttük levő ételekről. Mikor az ebédet bevégezték, újra megjelent a titokteljes agg és így kezdett beszélni:

«Üdvözöllek benneteket, fiatal emberek. Egy örvendetes sejtelem azt mondja nekem, hogy egyikötök az igazat kivánta magának. Lépj elő János, és beszélj először te!»

János csodálkozott azon, hogy a titokteljes öreg az ő nevét ismerte, de azért elfogulatlanúl előlépett és ékes beszédet szándékozott mondani, a mint azt már előre szépen kigondolta és betanúlta. De bíz abban igen rosszúl számított. Mert az öregnek egy intésére a tánczoló és lebegő leánykák egy kis zsámolyt hoztak elő mely ragyogó kristályból volt készítve. Erre kellett Jánosnak felállania. És a ki ezen a zsámolyon állott, annak nem használt semmiféle betanúlt beszéd, annak az igazat kellett mondani, úgy mint az a szivén feküdt.

János nem tudott a kristályzsámoly varázshatalmáról, felállott reá és ekkép szólt:

«Nem sokáig gondolkoztam a fölött, vajjon mit kívánjak. Ha a királykisasszonyt vívom ki magamnak, úgy szükségképen *egy szép várat* és a *világ minden drágaságait* kell számára megszereznem, a mint ő azt meg is érdemli. Tehát *annyi aranyat* kívántam magamnak, mennyi egy tekintélyesebb vár pinczéjében elfér. E mellett azt gondoltam: hogy ilyképen, ha a királykisasszonyt nem is nyerem el, mégis boldogúlhatok és jó módom lesz.»

Az ősz szomorúan mosolygott.

«Tudtam, hogy az első kívánság így fog hangzani. Oktalan gyermek! hát csakugyan boldoggá lettél? Valld meg lelkiismeretesen: érdemesnek érzed-e magadat *Feliciára?*»

János, ki még mindig a varázszsámolyon állott, akarva nem akarva is, így szólt:

«*Nem vagyok boldogabb, mint azelőtt voltam és nem érzem magamat méltónak Feliciára.*»

Azzal lelépett a zsámolyról. De alig, hogy ezt tette, eszébe jutott, hogy nagy ostobaságot mondott és tovább akart beszélni, hogy az ősznek valamit hazudjon; de már késő volt; legnagyobb boszankodására nem volt szabad szólania, mert máris Árpád állott a zsámolyon. — Ez igen röviden végzett a szóval:

«*Dicsőség, hír és kitüntetés* után vágyakoztam, kívánságom beteljesült és ..... nem vagyok boldog.»

Ezzel lelépett a zsámolyról és szintén nagyon megijedt azon, a mit mondott; de azon, a mi megtörtént, nem lehetett már változtatni.

Most Péterre került a sor. Ez így beszélt:

«Én nem kívántam sem gazdagságot, sem hírt, sem kitüntetést: tudtam, hogy mind ez mulandó boldogság. Én, hogy a boldogságot biztosítsam magamnak, állandóan vidám jó kedvet kívántam. És víg is voltam mindig. A hol szép lány akadt utamba, azt megcsókoltam; a hol teli poharat találtam, azt kiürítettem, kész voltam mindenféle pajkosságra és örökké jókedvű voltam. A királykisasszony az enyém, mert én boldog vagyok.» —

«Tévedsz fiam»! felel az ősz, fejét csóválva, «valamint nem létezik olyan kép a természetben — legyen az bár a legvidámabb tájkép — melynek árnyékoldalai nem volnának, épúgy nem létezik boldogság szomorúság nélkül. A ki csak magával gondol, és mások örömei és szenvedélyei iránt közömbös, az boldognak nem tekinthető. A víg kedély maga még nem a boldogság; légy továbbra is vidám, mulass, igyál, enyelegj — de a tiszta, valódi boldogság nem ragyogja be utaidat.»

Most Pál gyónására került a sor.

«Egy évvel ezelőtt» — így kezdé beszédét, a zsámolyon állva, — «még szegény deák voltam! a *legműveltebb* és a *legokosabb* mindnyájunk között és nyomorúságos állapotban sínylődtem. Mielőtt kívántam volna valamit, átgondoltam a világ rendjét és így kívánságom iránt tisztába jöttem magammal. A boldogságról lévén szó, azt kívántam, hogy eszem helyett cserében az ostobaság verjen állandó tanyát a fejemben és eltaláltam az igazit. Gazdagság, kitüntetés és tekintélyes állások halmoztattak rám. Mit mindent nem értem el saját erőmből ezen rövid év alatt! Most államkormányzó vagyok és úgy uralkodom, hogy csak öröm látni. Gyakran, igen gyakran, sőt mindig meg vagyok győződve arról, hogy a varázserő megcsalt és kívánatom ellenére *bölcseséget* öntött a fejembe.»

«Vigasztalódjál barátom» — felel az agg — «a tied a valódi, igazi ostobaság; látom arról, hogy magát bölcseségnek tartja. — Kívánatod nem rosz, de egyet elfelejtettél: azt, hogy kívánságod a világ rendének megfelelhet ugyan, de a lelket ki nem elégíti, a melynek sok oly szüksége van, a mi a mindennapi élet fölé emelkedik s emeli magát a lelket is.

Most pedig jösz te, István, hadd haljam a te történetedet, Te vagy az utolsó; vajha te találtad volna el az igazat. Rám nézve is megváltás volna» — tevé hozzá reszkető hangon. — «Ily hosszú idő után örök nyugalomra térhetnék és ezzel elérném rég áhított boldogságomat.»

István a zsámolyra állván, így szólt: «A mikor te, bölcs és tiszteletreméltó férfiu, a királykisasszonyt megmutattad nekünk:

megszállta szívemet a szerelem és azóta semmi más érzés helyet nem talált benne. — Egyedűl ő volt boldogságom és búbánatom. A szerelem egyetlen óhajra ösztönzött. Egy tiszta szívet kívántam magamnak, hogy méltó temploma legyen a szerelem szentélyének. Hála nektek, mennyei hatalmak, kik kívánságomat meghallgattátok. És ha most kérded, vajjon csakugyan boldognak érzem-e magamat? úgy azt felelem: Atyám, nem tudom! Vannak pillanatok, mikor a boldogságtól könnyek tódulnak szemembe; de vannak órák, sőt napok, hogy mély szomorúság vesz rajtam erőt: saját szerelmem, a szerencsétlenek és az egész emberiség szomorúsága emészti lelkemet. Embertársaim bánatát a magamé gyanánt gyászolom s ez jól esik; a világ minden kincseiért nem is akarnám, hogy máskép legyen. Ha a királykisasszonyt nem is nyerem el, nem fogok sorsom ellen zúgolódni, hanem csendesen tovább megyek és áldani fogom bánatomat, mivel az nem lesz egyéb, mint boldog szerelmemre való édes visszaamlékezésem. Képét szivemben hordom, s nem rettegek a sors koczkájától bármiképen dűl az el,

«Szerelemmel telt tiszta szív, az emberiség szeretete által áthatott nemes lélek» szólt az ősz megindulástól remegő hangon, — «te találtad el az igazat. Sem égben, sem földön nincs ennél becsesebb ajándék s a hol ez hiányzik ott nincs boldogság.»

Az ősz e szavak után egyet intett varázsvesszőjével és a négy jó barát, ki olyan roszúl választotta meg kívánságát, eltűnt, visszakerült földi tartózkodása helyére. Az ő távozásuk után pedig a földalatti palota lassanként emelkedni kezdett, míg fent, Isten szabad ege alatt egy csodaszép verőfényes tájékon megállott. E közben az a fal is, mely mögött a királykisasszony annyi ideig szendergett, — szép lassan elsülyedt. Felicia felébredt s karjait boldog mosolylyal terjeszté maga elé. István feléje sietett, átölelte őt és forró csókot lehelt ajkaira. Az ősz eltűnt: ő is elérte rég áhított boldogságát. És a nagy csendben úgy rémlett, mintha a túlvilágból hangzottak volna alá búcsúszavai: «Boldogok azok, a kiknek szive tiszta és jó.»

* * *

Teljesen boldog tehát csak az az ember lehet, ki testi és lelki épséggel megáldva, úgy lőn nevelve, hogy tehetségei által saját jólétének megállapítására, családja, hazája, és az emberiség javának előmozdítására közreműködni képes.

Az erény és a boldogság oly szoros kapcsolatban van egymással, hogy az, a ki eme két kincs egyikét bírja, bírja a másikat is. «Az erény a valódi boldogság; a valódi boldogság az erény» mondja Lindner a «Problem des Glückes» című művében.

A boldogság tehát a velünk született természettől és attól a neveléstől függ, melyben részesültünk.

A ki egészséges bölcs és erkölcsös, az bírja a legfontosabb eszközöket arra nézve, hogy boldoggá legyen. De milyen kevés embert találunk, a ki boldognak nevezheti magát! Az a feltevés pedig, hogy ezen szomorú jelenség oka a természet, a mely az emberek legnagyobb részét gyenge testi és lelki lehetségekkel lépteti a földi élet színpadára, tévedésen és hálátlanságon alapszik. Nem a természetben kell boldogtalanságunk okát keresnünk, hanem az elhibázott nevelésben.

Igen szerettem volna még, habár csak nagyon röviden is, a boldogság akadályairól és a boldogságra való nevelésről is elmondani szerény nézeteimet; de ez által visszaéltem volna a díszes társaság türelmével s felesleges dolgot is míveltem volna, mert meg vagyok róla győződve, hogy t. hallgatóim mindegyike bír azzal a művészettel, hogy az én tanácsaim nélkül is boldog lehessen és másokat is boldogítson.

Hogy az utóbbi művészettel bírnak, t. i. hogy képesek másokat boldoggá tenni, arról most tettek tanubizonyságot, a mikor nekem becses figyelmük és szíves türelmük által egy boldog órát szereztek, s hogy az előbb említett művészettel is teljes mértékben bírjanak, és saját magukat is boldoggá tegyék s mindig boldogok legyenek: őszintén kívánom s leróhatatlan hálám fejében emez őszinte jókívánattal bátorkodom befejezni igénytelen felolvasásomat.

Léderer Ábrahám.

A TANÍTÓNŐK MENEDÉKHÁZÁRÓL.*

(Levél a szerkesztőséghez.)

Tekintetes szerkesztőség! Kissé elfogódott szívvel nyúlok a tollhoz, hogy aggodalmaimat, melyek «A tanítónők menedékházának tervezete» figyelmes olvasásánál merültek föl lelkemben, a tekintetes szerkesztőséggel közöljem. Lehet, hogy a t. szerkesztőség kicsinyesnek fogja találni aggodalmaimat s csak a papirkosárral közli levelem tartalmát; de az is lehet, hogy ha nem tulajdonít is nagy fontosságot — mint magam sem annak, amit mondok, megengedi mégis, hogy becses folyóiratuk utján a nyilvánosság előtt mondjam azt el. Ez esetben talán lesz annyi haszna felszólalásomnak, mint az ellenzék zajgásának általában: hogy óvatosságra inti az intéző köröket.

Nehogy félreértessem, azon kezdem a mondani valókat, hogy alig keltett bennem egy eszme is oly lelkesültséget, oly alig fékezhető tevékenységi vágyat, mint a tanítónők menedékházának eszméje, s alig éreztem őszintébb hálát valaki iránt, mint *György Aladár* úr iránt akkor, midőn ez eszmének a «Népnevelők egyesületében» kifejezést adott. A központtól távol élve, fájdalom, sem lelkesültségemnek, sem tevékenységi vágyamnak, sem hálámnak kifejezést nem adhattam. E helyett türelmetlen mohósággal vártam újabb és újabb híreket, melyek az előttem oly kiváló fontosságú eszme fejlődését, izmosodását és terjedését tudatnák velem.

Mindezek daczára mégis megdöbbentett az a gyorsaság, melylyel ott fönt az eszmét megvalósítani törekszenek, az a könnyűség, melylyel az eszmét megvalósíthatónak gondolják s az az

* Készséggel közöltük e czikkecskét, s noha egyben-másban már idejet múlta, az általa támasztott eszmecsere, azt hiszszük, csak hasznára lehet a menedékház ügyének. *Szerk.*

önbizalom, melylyel a tervezéssel megbízottak a cselekvés terére léptek. Mert íme, alig egy hó telt el azóta, hogy az eszmét György Aladár úr felszínre hozta s ma már nem csak a kivitel módozataira vonatkozó terv áll előttünk, de a tervező bizottság a gyűjtés megindítására is elérkezettnek vallja az időt s be nem várva egy állandó gyűjtő bizottság szabályszerű szervezkedését, maga készül a gyüjtés nehéz, kétes sikerű munkájához fogni.

Tudom én azt jól, hogy az ilyen nagyobb szabású vállalat csak úgy sikerülhet, ha a tervezők törhetetlen buzgalommal látnak munkához s az egyszer megindított mozgalmat lankadni nem engedve : «Addig verik a vasat míg meleg.» De tudom azt is, hogy a legnemesebb eszme sem verhet tartósan gyökeret, ha a talaj, melyben díszlenie kell, rögös, míveletlen s nemes gyümölcsök termelésére kellőképen előkészítve nincsen. S bár helyes «addig verni a vasat míg meleg» kárbaveszett fáradság munkához kezdeni, mielőbb a vas meleg lett volna. Lelki szemeimmel én még a kohót sem látom a hol tervező bizottság izzásig hevíthette volna a vasat, nem tudom tehát megérteni, miért fog oly korai, időelőtti munkálkodásba.

Egyenesen szólva, tartok attól, hogy ha a menedékház érdekében ma gyűjtést indítanak meg, nemcsak hogy kellő sikert elérni nem fognak, de a legtöbb oldalról mutatkozó közöny miatt oly kudarczczal lesznek kénytelenek visszavonulni, mely hosszú időre útját fogja állani minden, a menedekház érdekében keletkező mozgalomnak. Mert elvitázhatatlan dolog ugyan, hogy a menedékházat addig felállítani nem lehet, míg a szükséges pénzerővel nem rendelkezünk, de azért a pénzgyűjtést sem szabad addig megkezdeni, míg a minden oldalról mutatkozó érdeklődés a sikert félig-meddig biztossá nem teszi.

A tanítónők menedékházának eszméje nagyon fiatalkort ért még arra nézve, hogy barátokat tudott volna magának szerezni. Eddig még — leszámítva a «Fővárosi Lapok»-ban G. L. jegy alatt megjelent czikkecskét, csupán György Aladár urat hallottuk pártfogó hangon szólani felőle. Nem ismerik ; semmit sem tudnak róla. Természetes tehát, hogy a legtöbb részről idegenkedéssel,

félreismeréssel sőt itt-ott — mint a pécsi Néptanoda egyik számában — méltatlan gúnynyal emlegetik. Pedig oly jelentékeny pénzalap egybegyűjtésére, mint aminőre a menedékháznak — hogy czéljának teljesen megfelelhessen — szüksége van, nagyon sok áldozni tudó pártfogó nagylelküségét és nagyon sok lelkesedni tudó gyüjtő — mert ezek az eszme terjesztői, szószólói — munkásságát kell megnyerni, biztosítani. Hogy reményli ezt a szervező bizottság oly hamarjában elővarázsolni? Igaz, nemzetünk adakozni kész természetében bírunk némi biztosítékot. Arany János szobrára s a csángók letelepítésére mint varázsintésre előteremtett jelentékeny pénzösszegek bátorítólag, biztatólag késztetnek a tevékenységre; csakhogy ott a *nemzet* egyik legkedveltebb költőjéről, itt egy közgazdasági és politikai fontosságú *nemzeti* ügyről volt szó, hol a lelkesedés tüze erős nemzeti érzületünkből nyerte táplálóelemét. Az olyan speczialis érdekű ügy azonban, mint a tanítónők menedékháza, nem lobbantja pillanat alatt lángba a kedélyeket. Ennek lassanként kell magát ismeretessé, kedveltté tennie.

Azért szerintem, az első lépés, a menedékház érdekében nem lehet más, mint hogy: tegyük ismertté, kedveltté a menedékház felállítására támadt mozgalmat. Beszéljünk és beszéltessünk róla minél többet, s ezt tegyük nemcsak nyomtatásban, hanem levelezgetés és élőszó utján is. Ne elegedjünk meg azzal, ha nyomtatásban csak egy-két pedagogiai lap emlékezik meg hézagosan több-kevesebb elismeréssel róla; de hívjuk fel rá a közönség figyelmét a heti s a napi lapok sőt — s ezt különösen fontosnak találom — a vidéki lapok útján is. Bocsássunk ki felhivásokat; de ne mindjárt a pénzgyűjtésre, előbb csupán elvbeli csatlakozásra szólítsuk fel az érdeklett tanítónőket s a nőnevelés barátait. De ez a felhivás se legyen egyszerű nyomtatott felhivás. Az ilyet félre dobja s legtöbb esetben olvasatlanúl dobja félre a czímzett; míg ha bizalmas kézből vett levél útján, vagy a nyomtatott felhiváshoz csatolt megtisztelő irásbeli felszólítás által tétetik figyelmessé, érdeklődése részvéte biztositva van. Igaz, hogy ez a tervező bizottság tagjainak sok munkát fáradságot fog okozni, de hitem szerint e nélkül a munka nélkül czélt érni nem fogunk.

György Aladár úr buzdító példaképen hozza fel, hogy a budapesti VI. ker. tanító-kör czége alatt az Eötvös-alap javára rendezett s 1300 frt tiszta jövedelmet feltüntető mulatságot egyes tanítónők működése tette oly fényes sikerűvé, s hogy Zirzen Janka volt tanítványai 1000 frtos alapítványnyal gazdagíták szeretett mesterük emlékezetére az Eötvös-alapot. Ebben a két példában a tanítónők lelkesülni tudására magam is fényes bizonyítékot látok; de nem reménylem azért, hogy a menedékház alapjára szükséges összeget is könnyen előteremthessék a tanítónők. Nem reménylem pedig azért mert erre a tanítónőknek sem anyagi erejük sem társadalmi helyzetük, befolyásuk nem nyújt eléggé módot, alkalmat. Hisz a menedékház czéljaira legalább annyi ezer frtra van szükség, mint a hány százat a föntemlített két alkalommal egybegyüjteniök sikerült. Pedig ott meg volt némileg könnyítve munkájuk már azáltal is, hogy nem teljesen ismeretlen czélra gyűjtöttek.

Nem szabad tehát gondolnunk, hogy a tanítónők anyagi ereje és buzgólkodása elégséges az alap előállítására. A tanítónők számra nézve nincsenek még sokan, s mivel egy-egy csak keveset áldozhat, s csak kis körre bírhat befolyással : az ő munkálkodásuk eredményét túlbecsülnünk nem lehet, nem szabad. Ám kisértse meg annak idején minden egyes tanítónőképző intézet a maga körében s a saját volt növendékei segítségével egy-egy alapítványi összeg egybegyüjtését. De ne gondoljuk, hogy ez a kisérlet, még ha sikerül is, biztosítja a menedékház felállítását. — A menedékház részére a nagy közönség körében kell barátokat szerezni. Igaz, ezek között kevesen lesznek olyanok, akik 3—4000 forint alapítványi összeget áldoznak e czélra, de 1—200 frtot sok család szívesen fog áldozni, kivált ha ennek fejében a menedékház ügyeibe nekik is némi kis beavatkozási jog engedtetik. Ilyen alapítványokat és ilyen alapítókat azonban számba sem látszik venni a tervezet. Legjobban aggaszt azonban az, hogy a «Tervezetben», átmeneti intézkedések» czimén felsorolt munkaprogramm még azokat is elidegeníti a menedékház eszméjétől, kik annak elvben barátai volnának. A tervező bizottság nagyon elszigeteli az ügyet, ha azt egészen tanítói körök intézésére bízza. Az országos

tanító-gyűlés teljességgel nem lehet illetékes arra, hogy a menedékház ügyeit kezelő állandó bizottságot megválaszsza. Nem lehet illetékes már csak azért sem, mert az országos tanító-gyűlésen a tanítónők érdekeik képviseltetéséről nem gondoskodhatnak, oda tanítónőt képviselőül nem küldhetnek s a képviselők választására be nem folyhatnak. Gondolhatjuk-e, hogy a tanítónők egy olyan fontos ügyet, mint rájuk nézve a menedékház ügye a legválságosabb pillanatokban, a megteremtés pillanatában egy oly testület gondviselésére bizzanak, mely bár a tekintély minden nemes eszközével hatni képes, de tőlük jórészt idegen? — A menedékház ügyét én a női jótékonyság ügyének tekintem, s fejlesztésére felvirágoztatására egy jótékony női egyesület alakulását óhajtanám melynek tagjai természetszerűleg részben — de csak is részben a tanítónők — soraiból kerülhetnének ki. a másik részt nemzetünknek a jótékonyság gyakorlásában soha ki nem fáradó, nemes szívű, születésük, vagyoni helyzetük által előkelő állást foglaló hölgyei alkotnák.

Nem is kívánnám ez egyesületet *tanítónői egyesületnek* nevezni; nem is egyedül azt tűzném feladatául, hogy *elaggott, munkaképtelen tanítónőket segélyezzen csupán,* hanem elvárnám tőle, hogy a munkabíróknak munkát közvetít s így a megélhetést lehetővé teszi. Ily értelmű segélyezését kiterjeszthetné idővel az egyesület a mívelt osztálybeli nők azon keresetre utalt tagjaira is, kik nem tanítónők. Ez által eltérne ugyan némileg eredeti irányából, de tágabb működési köre, tágabb körben vonná magára az érdeklődést s ez által eredetileg maga elé tüzött czéljait sokkal sikeresebben, sokkal teljesebb mértékben valósíthatná meg.

Azaz, hogy röviden ismételjem: én a menedékház czéljainak keresztülvitelére mindenekelőtt egy egészen önálló *országos egyesületet* óhajtanék alakítani, mely aztán a gyüjtést és a többi tennivalókat rendszeresen megosztaná tagjai között. Mert csak így lesz lehetséges sokak érdekeltségét, mint ezt György Aladár úr óhajtja, felkölteni, nem pedig ha a munkát egy kis körnek, a tanítóság körének tevékenységére bizzuk.

Szigethy Karolina.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

A TANÍTÓNŐK MENEDÉKHÁZÁRÓL.

(Második közlemény.)*

A tanítónők menedékháza ügyében kiküldött bizottság a múlt hó lefolyása alatt több ízben tartott ülést, melyek mindannyiszor látogatottak voltak. A bizottságot a népnevelők budapesti egyletének társadalmi szakosztálya küldte ki s így szükséges volt megerősítését magától az egylettől is kikérni. Az egyesület ez irányban egyhangúlag s vita nélkül határozott, sőt a maga kebléből nehány önkényt ajánlkozó taggal kiegészítve a bizottságot felhatalmazta arra, hogy a tanítónők menedékháza érdekében a maga felelősségére az egylet nevét felhasználhatja, csakhogy ily esetekről utólag jelentést tegyen.

Az eszme több helyen rokonszenvvel fogadtatott, a fővárosi s vidéki lapok melegen emlékeztek meg felőle, Tóth József pestmegyei tanfelügyelő lelkes közreműködése folytán a pestmegyei összes tanítónők ajánlkoztak tagul lépni be s Knoll Károly, a magyar tud. akadémia könyvárusa írásban azt a szép ajánlatot tette, hogy a bizottság számára szükséges nyomtatványoknak ingyen kiállíttatásáról gondoskodik.

A bizottság teendőinek megállapításánál gondoskodott arról, hogy minél több szakértő s ügybuzgó egyén vehessen részt tanácskozásaiban, tájékozás végett megkérte a külföldi hasonczélú egyleteket évkönyveik s alapszabályaik beküldésére (a berlini Lese-

* Az első közleményt lásd folyóiratunk 1883, IV-ik füzetében 277—280. lap.

verein már szíves is volt ezt elküldeni); gondoskodva arról, hogy az eszmét körvonalozó főbb pontok, a mint azok a «Nemzeti Nőnevelés» legutóbbi füzetében megjelentek, a nagy közönség előtt is ismeretesek legyenek.

Leglényegesebb feladata s gondja volt azonban megállapítani a további működés tervét. Érett megfontolás után, mely végből külön öttagú albizottság is működött, elhatározta a bizottság, hogy *a tanítónők menedékházának érdekében külön országos egyesület alakítását kisérti meg, mely a tanítónőkön kívül a társadalom minden rétegéből egyesítse az ügy iránt buzgólkodó férfiakat s nőket.* Mivel azonban e határozat hozatala alkalmával a nyári hónapok már beállottak s a fővárosban a társadalmi tevékenység e hónapok alatt sokkal lazább: az egyesület alakítását czélszerűbbnek tartotta őszre hagyni. Addig előmunkálat gyanánt *ideiglenes alapszabálytervezetet készített s aláírási ívet bocsátott ki, megbizván az elnökséget, hogy ez aláírási íveket kinyomassa s számmal ellátva a tanítónőket képző intézetekhez s más nők tanításával vagy nevelésével foglalkozó intézetekhez, továbbá egyesekhez is elküldje, oly kérelemmel, hogy az alakítandó egyesület számára minél több aláírót gyűjteni szíveskedjenek.*

Az aláírási ívben, melynek szétküldése a napokban kezdetett meg, az alapítandó egyletről s annak czéljából a következő pontok közöltetnek:

Az aláírások a bizottság felhatalmazása folytán a «Nemzeti Nőnevelés szerkesztőségéhez küldendők, mely azokat nyilvánosságra hozza. Reményljük, hogy a jövő számban már közölhetünk egy kis névsort.

Az aláírási díj legfeljebb évenként *2 frt*, s az ív aláírója, ha az alapítandó egyesület rendes tagja akar lenni, csak ennyire kötelezi magát. Az aláírási ívek tájékozás végett legkésőbb f. év szeptember végéig a «*Nemzeti Nőnevelés*» *szerkesztőségéhez (Budapest, VI. Sugárút 77.) küldendők*, mely a gyűjtők s az aláírt tagok névsorát közölni fogja. A tervezett egyletre nézve az előlegesen megállapított alapszabályokból a czélra s tagsági díjra vonatkozó pontok így hangzanak:

1. Az egyesület czélja a magyarországi tanítónők, gyermekkertésznők, kisdedóvónők, nevelőnők s tanítók özvegyeinek s árván maradt leánygyermekeinek segítségéről s gyámolításáról gondoskodni, őket hivatásuk teljesítésében gyámolítani s különösen egy vagy több «*tanítónők otthona*» czímű menedékházat alapítani s fentartani, hol a nevezettek ideiglenes, vagy szükség esetén állandó ellátást nyerhessenek.

2. E czélok elérése végett az egyesület:

a) az alapítandó tanítónők otthonában könyvtárt, olvasó és társalgó helyiséget tart fen; azok segítségével módszeres pedagógiai irányzatú működésről gondoskodik;

b) a munkára képtelenné lett tagok számára alapítványokat gyűjt hogy a tanítónők otthonában díj nélkül állandó ellátást nyerhessenek;

c) a fővárosi és vidéki tagok között hivatalos kiadványokban s a vidéki körök felállítása által összeköttetést hoz létre;

d) a tanítónők, gyermekkertésznők s nevelőnők elhelyezését kívánatra közvetíti;

e) tagjai segítése végett esetleg külön segítő alapot létesít.

3. Az egyesület tagja lehet minden felnőtt férfi vagy nő, ki az egyesület czéljaira három évi kötelezettséggel évenként 2 forintot fizet. Azok, kik egyszersmindenkorra legalább 50 forintot fizetnek, alapítóknak tekintetnek s életök fogytáig azoknak tartatnak. Tiszteleti tagokat a választmány ajánlatára a közgyűlés választhat;

4. Minden tagnak a közgyüléseken tanácskozási és szavazati joga van; az egyesület könyvtárát s más gyűjteményeit használhatja, társas összejöveteleiben részt vehet; választhat; anyagi segélyben azonban csak a fentebb jelölt tagok részesülnek s azok kik ily segítséget igénybe vettek, ennek ideje alatt a rendes tagok jogait nem élvezhetik.

5. A tagok kötelezettsége a három év letelte után újabb három évig terjed, ha kilépési szándékukat a három év letelte előtt 2 hóval előbb írásban be nem jelentik.»

Mivel folyóiratunk e füzete a most folyó iskolai évben az utolsó s legközelebbi füzete csak szeptember elején fog megjelenni, el nem mulaszthatjuk, hogy ezúttal a legmelegebben ne ajánljuk t. olvasóink figyelmébe a menedékház eszméjét, az annak megvalósítására alakulandó egyesületet s a taggyűjtő aláírási íveket. Ne egyéni érdekeiket latolgassák az illetők, hanem azt vegyék fontolóra, hogy a tanítónőkben élő közszellemnek állítanak emléket s arról fognak bizonyságot szolgáltatni, hogy érdemes-e vagy sem a tanítónők testülete arra a kitüntető bizalomra, melylyel őt a társadalom kezdettől fogva oly készségesen megajándékozta.

A ZENEI KÉPZÉS AZ ÁLLAMI TANITÓNŐKEPZŐ INTÉZETEKBEN.

Mottó: Az iskolák elhanyagolják a szükségeseket, mert szükségtelen dolgokra tanítanak.
Comenius.

A pedagógiai lapokban a tanulók túlterheltetése képezi a napi kérdések egyik legdivatosabbikát. Alig van tanügyi lap, mely e kérdéssel ne foglalkoznék egyszer-másszor, s alig van iskolarendszerünkben oly iskola, melyről meg ne kísérlették volna kimutatni, hogy a tanórákkal s tantárgyakkal való túlterheltetés által a tanulók testi épségét és egészségét veszélyezteti. Különösen némelyik lapnak olyan kéz alatt tartott themája ez, mint némely úri hölgynek a hímzés, melyet mindannyiszor elővesz, valahányszor látogatója érkezik.

A nagy közönség a tanítók módszerében keresi a hibát (sokszor nem alaptalanul), de azért mind több-több igénynyel lép föl az iskolával szemben; ép ezért viszont a tanítók a közönség túlzó igényeiben látják a baj forrását, mely az iskolától azt várja, hogy mindenből egy kis izelítőt nyújtson s e miatt a sok tanórából sem jut idő a szükségesekre, mert szükségtelenekre pazaroltatik el a java része.

Azt hiszem, a bajon csak mind a két körülmény figyelembe vétele segíthet. Ám kívánjunk jobb módszert, de másrészről mérsékeljük követeléseinket az iskola irányában; mindenek felett pedig hassunk oda, hogy ne pazaroltassék el a gyakorlati életre szükséges ismeretek mellőzésével annyi idő és erő szükségtelen tanítmányokra.

Tárgyamra térve: sajnálattal tapasztalom, hogy az állami

tanítónőképző intézetek újabb tantervében a zenei képzés főként a zongorajátékra van alapítva. A kedélyképzést én is úgy szeretem tekinteni, mint az általános emberképzésnek egyik lényeges oldalát, melyről (különösen az érzelem képzését túlságosan hangoztató korunkban) nem szabad megfeledkezni, ha nem akarjuk a jövő nemzedék lelki életének egyensúlyát megzavarva látni. A női természet még különösebben megkívánja a kedélyképzést, s e czélra bizonyára egyik leghatalmasabb eszköz a zene. Nem tagadom, hogy a zongora egyike a legalkalmasabb hangszereknek a jelzett czél elérésére. De kérdem, a képzőintézeti zongoratanítás hány tanítónőt (avagy tanítót) képesített arra, hogy zongorajátéka akár másnak, akár magának igazi élvezetet nyújtana s következőleg a kedélyképzés igazi emeltyűjeül szolgálna? Hiszen — hallom az ellenvetést — a képzőintézeti zenei oktatás czélja nem is terjed annyira; elég, ha a leendő tanítónő alkalmas eszközt nyert a zongorajátékban a népiskolai énekoktatáshoz. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy e téren is nagyon kevés hasznát veszik a tanítónők a zongorajátszásban való jártasságuknak; mert a legtöbb iskola (vagy tanítónő) nincs abban a szerencsés helyzetben, hogy olyan-a-milyen zongorával birna; magasabb e hangszer ára, mint semhogy mindegyik iskola megszerezhetné. (A Schunda-féle harmonium ára elég alacsony ugyan, de ez használhatatlan egy hangszer.) S ha nincs zongora? Akkor vagy férfi tanítóra bizatik az énektanítás a tanítónő osztályában is, s a tanítónő elveszti a leghatékonyabb nevelési eszközök egyikét; vagy kénytelen maga tanítani énekhanggal, s ez nem egy jeles tanítónő egészségét tette már tönkre.

Mint sok más dologban, úgy a zenében is van divat; s én azt hiszem, hogy a zongoratanítás a tanítónőképző intézetekben semmi egyéb, mint divat dolga. Még nem oly régen volt, mikor a gitár volt a középosztálybeli családok hangszere, ezt kiszorította a zongora, sőt újabb időben a czimbalom kezd fiatal hölgyeink kedvencz hangszerévé válni. Anyáink gitároztak, feleségeink még zongoráznak, leányaink — úgy látszik — czimbalmot fognak játszani. Nem vitatom, hogy ez jól van-e így vagy sem; csak utalok

arra, hogy van egy hangszer, mely kevesebb változásnak van alávetve, mint egyéb hangszerek: a hegedű. Azt se vitatom, hogy ajánlatos-e a hegedű a nők általános hangszereül; csak azt állítom, hogy a tanítónők nagyobb hasznát vehetik a népiskolai énekoktatásnál a hegedűnek, mint a zongorának; s hogy ennek folytán öreg hiba a tanítónőképző intézetek növendékeit a szükségtelen zongorajáték tanításával terhelni.

A hegedű, nem tekintve eme hangszer olcsó voltát, más tekintetben is alkalmasabb hangszer a népiskolai énektanításhoz, mint a zongora. A hegedű nem akadályozza a tanítót (mint a zongora, vagy harmonium) abban, hogy a gyermeksereget áttekintse, vagy akár közibök menjen; a hegedű hangja hajlékonyabb, mint a zongoráé, különösen a símítást az ember-hangnak leginkább megfelelő módon lehet rajta játszani, végül körére, erejére, hangszínezetére nézve is jobban megfelel a gyermek hangjának, jobb vezető tehát, mint akár a tanító, akár a zongora hangja.

Ha a férfi tanítóképző intézetekben a hangszerzene célja nem volna egyéb, mint alkalmas segédeszközt nyújtani a leendő tanítónak a népiskolai énekoktatáshoz, nem haboznám kimondani, hogy tanácsos lenne a hangszerzenét itt is a hegedűjáték elsajátítására szorítani. Mivel azonban tanítóink egy része orgonistai hivatalt is viselend, e szempont (a gyakorlati élet szempontja) megadja a tanítóképzőkben a zongorának is (mint az orgonajátékra előkészítő hangszernek) a jogosultságot. Maig se tudom azonban érteni, hogy miért kell a g. kath. meg a zsidó tanítójelölteknek az orgonajátékot tanulniok, mikor tény, hogy a gyakorlati életben hasznát nem veszik, sőt mihamarább elfeledik.

A leendő tanítónőknél a képzőintézeti zenei oktatás céljául nem marad egyéb, mint a népiskolai énektanításra való képesítés; s mivel e czélra a hegedű alkalmasabb, én a zongoratanítást itt is kevésbé szükségesnek tartom, mint a hegedűjátékot.

Érzem, hogy még nem divatos eszme az, melyet megpendíték. De hát hagyjuk a divatot más térre, itt csak a czélszerűségről lehet szó, a kivitel a megszokás dolga. De hiszen nem is oly divatellenes lenne, ha tanítónőink hegedű mellett tanítanák az éneket,

hát nincsenek-e már hegedű-hangversenyt tartó hölgyeink? Aztán hát fiatal hölgyeink nem tanulják-e nagy előszeretettel a czimbalmot?! Hát már bizony a czimbalom inkább speciális czigány hangszer, mint a hegedű. Jól emlékszem, micsoda változáson ment keresztül az énektanítás abban az iskolában, melyben én a gimnáziumi alsó osztályokat végeztem. Az első osztályban gitár mellett tanultuk az összhangzatos éneket, s nagyon megszoktuk e hangszert. Másik évben új énektanító keze alá kerültünk, ki ép akkor került ki a képzőintézetből s hegedűszó mellett tanított. Mi igen nevetségesnek tartottak a hegedűszó mellett való éneklést, mivel — addigi tapasztalataink szerint a hegedűszó csak táncz alá való volt. Később megszoktuk, s ma már igen természetesnek tartják ott a hegedűvel való énektanítást; azt hiszem, hogy most a gitár használata lenne feltűnő.

Nem mondom én, hogy a zenei képzést a nevelésben el kell hanyagolni; sőt sajnos jelenségnek tartom, hogy modern polgári leányiskoláink a család körébe utasítják a zenét, holott az is az általános emberképzés körébe tartozik. De ne feledjük, hogy a tanítónőképző intézet szakiskola, melynek első sorban a jövendő szakpálya, a gyakorlati élet igényeit kell figyelembe venni azon didaktikai elvhez képest: *először a szükségest, azután a hasznost s végül a kellemest.* Ezek folytán kívánatosnak tartom, hogy tanítóképző intézeteinkben a hegedű tanulása kötelezővé tétessék, ellenben a zongora csak fakultative taníttassék. Mert abban áll s abból foly — nézetem szerint — az iskolai növendékek valódi megterheltetése, hogy szükségtelen dolgok tanulására kell fecsérelniök erejöket s idejöket.

Dezső Lajos.

AZ ÉJSZAKI-FÉNY.

(EGY ÉJSZAKI SARKI UTAZÓ JEGYZETEIBŐL.)

A hómezőre ráterült az éj. Már hetek óta födöz sötét palástjával. Néha hetvenkét órán át tiszta fekete ez a palást. Olyankor a huszonnégy óra fényváltozásaira csak mint régi szép emlékre gondolunk vissza. De máskor ünneplőbe öltözik az ég. Milliárd ragyogó gyémánttal díszített köpenyt vesz magára. Ilyenkor olyan bűbájos, olyan tündéri, hogy elfelejteti a déli vidékek aranyos nappalát.

Ma épen ilyen ünnep van. A csillagok gyönyörűen ragyognak az égen. A végtelen hómezőn halotti csönd uralkodik. A fagyasztó hideg az egész természetet hallgatni kényszeríti. A hó is jéggé váltnak tetszik. A szél és a hideg egygyé tömörítette.

A csillagos derült ég halvány fénye, s a hó fehér csillogása kissé megenyhíti az éj sötétségét. De ez az enyhítés csekély arra, hogy a szemnek változatosságot nyújtson. Valami igazi alak sehol sem látható. Az egész környék egyöntetű szürke mezbe van burkolva.

Csak a szemhatár déli alján látni egy halvány fényívet. Mintha egy fekete fél-tányér aranyszegélye volna. Figyelmünk önkénytelenül reá fordúl. S perczről-perczre látjuk, hogy lassanként élénkebb fényűvé válik, s egyúttal a tetőpont felé emelkedik. Alakja egészen szabályos. Két vége majdnem a szemhatárig ér, s a keleti és a nyugati pont felé közeledik. Sugarakat nem lehet benne látni. Teljesen egyforma fényanyagból van. Színe pompás, gyöngéd. Áttetsző fehér, vékony zöldes árnyalással. Hasonló a fiatal növények fehéres zöldjéhez, mely a sötétben csillog. A hold fénye sárgának látszik e puha, finom szín mellett, melyet leírni

nem lehet, s a melyet a természet egyedül a sarki vidékeknek, a teremtés e mostoha gyermekeinek, némi kárpótlására adott.

A fényív folyton szélesedik. Már majdnem háromszor akkora, mint a szivárvány rendes szélessége. Két széle élesen emelkedik ki az éjjeli ég mély sötétségéből. De azért a csillagok tiszta fénynyel ragyognak rajta át.

Az ív följebb-följebb emelkedik. De az egész jelenség méltóságos nyugalommal megy végbe. Csak itt-ott hömpölyödik lassan egy-egy fényhullám az ív egyik széléről a másikra. A hómező világosodni kezd. A jégcsoportok alakjai már megismerhetők.

Az első ív még messze van a tetőponttól, s már délen másik tűnik föl. Erre több-több következik, s mind a tetőpont felé emelkedik. Az első már áthaladt rajta, s lassan a szemhatár éjszaki tája felé hanyatlik. Egyúttal fénye is halványodik. Ekkora már az egész égbolton fényívek vannak kifeszítve. Egyszerre hét-nyolcz is. De mind csekély fényű. Minél lejebb haladnak éjszak felé, annál jobban elhalványodnak, s végre teljesen kialusznak. Kis idő múltával sorban mind visszatérnek, s a tetőponton át dél felé vonúlva, a mint jöttek, elenyésznek.

Az éjszaki-fénynek ilyen szabályos lefolyása nagyon ritka. De nekünk annál örvendetesebb. A fejedelmi nyugodtságú ívek tartós szélcsöndet, szép időt jeleznek.

*

A szemhatár délnyugati oldalán könnyű felhőcsoport lebeg. Felső széle kissé meg van világosítva. Belőle hirtelen széles fényszalag bomlik ki, gyorsan szétterül, fényesebbé válik, s a tetőpont felé nyúlik. A színe épen olyan, mint az öt nap előtti ívé, de fénye sokkal erősebb.

Most, mintha valamibe ütődött volna, megszűnik fölfelé terjedni. A helyett lassan, de folytononosan, vidáman játszva, egyre változtatja helyét és alakját. Ide-oda kanyarog. Kiszélesedik, meg összekeskenyül. Élénk zöldes fehér színe gyönyörű ellentét a sötét háttérrel. Sok-sok csavarodással egészen összebonyolódik. De fodrai nem födik el egymást; a legalsó a felsők fényén át is tisztán látható. Az egész szalagon hömpölygő mozgású fényhullámok suhan-

nak át. Egyik széléről a másikra és vissza vetődnek. Néhol úgy látszik, mintha kereszteznék egymást. Mert az alsó fodrok fényhullámai a felsőkén átcsillognak.

Most lassanként az egész szalag kigöngyölődik és gyönyörű redőkbe vetődik. Úgy tetszik, mintha a szél űzné vele titkos, szeszélyes játékát. E közben fénye folyton élénkebbé válik. A fényhullámok egyre gyorsabban követik egymást. A szalag két szélén a szivárvány színei tűnnek elő. Közepének ragyogó gyöngéd fehérje balról vörössel, jobbról zölddel van keskenyen beszegve. Felső vége mindinkább közeledik a tetőponthoz. Most sugarakat kezd kilövellni. E sugarak mind ama pont felé törekszenek, a merre a szabadon függő delejes tűnek a déli sarka mutat. Az a delejes sarkpont. A szalag már majdnem elérte ezt a pontot. S ekkor pompás sugárjáték kezdődik, melynek a delejes sarkpont a közepe, jeléül, hogy az egész tünemény szoros összefüggésben van földünk titkos delejességével.

A sarkpont körül minden oldalra rövid és hosszú sugarak villognak és szikráznak. Mindeniknek a szélét a szivárvány színei szegélyezik. A középpont körül fényhullámok futkosnak. Körben rohanásuk olyan gyors, hogy egészen egybe folynak; megalkotják a sugárkorona összetartó karikáját. S e gyönyörű jelenségnek csakugyan «korona» a neve. Rendesen akkor fordúl elő, ha egy fényszalag a delejes sarkponton átmegy.

Néhány percz multán az egész tündéri képnek vége van. A szalag az égbolt éjszaki oldalára jutott. Apródonként lejebb-lejebb sülyed és elhalványodik. Majd ismét visszatér, s játékát újra kezdi. Néha így megy ez óráról órára. De helyét, alakját és élénkségét szakadatlanúl változtatja. Gyakran rövid időre egészen eltűnik, meg ismét rögtön itt terem. S a megfigyelőnek lehetetlen tisztába jutnia, hogy hogyan jött, miként ment.

*

A természet végtelen változatossága ma egészen új fényszalaggal lepett meg. Ez nem egyöntetű fényanyagból, hanem fínom sugarakból van. A sugarak sűrűn és egyenlő közűen sorakoznak egymás mellé, s mind a delejes sarkpont felé mutatnak. Mindenik

sugárban gyors futású fényhullámok suhannak végig. Ez az egész tünemény fényét majdnem tréfásan hunyorgóvá teszi. A sugarak vídáman szökdelnek. A szalag két széle — az egyik zöld, a másik vörös — kaczér tánczot lejt.

A sugarak fokonként hosszabbodva, majdnem a delejes sarkpontig jutnak. S e pillanatban a hullámok játéka és vele a hunyorgás, a szökdelés, a táncz is hirtelen megszűnik. A sugarak mintegy vezényszóra szilárdan megállanak, s egyúttal megritkulnak, mintha az egyik a másik háta mögé bújt volna. Élesen, határozottan látszanak ugyan, de fényük meggyöngűl. Színök is inkább sárgába játszó: mintha millió fínom aranyszál volna az égboltra feszítve. E közben két széltől több-több sorakozik egymáshoz. A szalag gyönyörű fényfátyollá szélesedik. Szövetének minden szála tisztán látható, s olyan átlátszó, hogy a csillagok keresztűl ragyognak rajta. Alsó végén a sugarak egybefolynak és széles, élénk fehér szalagot alkotnak. Ez a leggyöngédebb vörössel és zölddel van beszegezve, s a legváltozatosabb redőkbe vetődve, majd szeszélyesen össze- és szétgöngyölődve, szakadatlanúl mozog.

Az ég keleti és nyugati oldalán halvány lilaszínű fényködök lebegnek. Az éjszaki tájék sötét csillagtalan.

A fátyol szédítő gyorsasággal terjedni kezd. Egy percz alatt az ég felét beborítja. Déli alsó végén a szalag idegesen vonaglik. De hiában küzd; pár pillanat mulva fátyollá kell szétfoszlania. S most a fényes szövet a szemhatártol a tetőpontig az egész óriási kupolát betakarja. Csak a delejes sarkpont környékén marad fekete folt; akkora, mint a tölt hold tányérja. Körülötte a fátyol szövete sűrűbb és fényesebb, de csak olyan nyugodt, mozdulatlan, mint maga az egész köpeny. A delejes erő nagyon szétoszlott, s azért nem mutatja hatalmát. Egy-két óra mulva majd elvégzi a reá szabott munkát, s akkor a fátyol is el fog tűnni.

*

A vihar szünőfélben van. Lent a jégen a szél elült. De a száguldozó felhők azt mutatják, hogy oda fönt még mindig dühöng. A hómező kissé világosodni kezd. A felhők mögött éjszaki-fény van; az enyhíti az éj sötétségét. Itt-ott egy-egy csillag villog. A felhők

nyílásain át néhol a sötét égbolt darabjait, másutt az éjszaki-fénynek a tetőpont felé lövellő sugarait látni.

A felhők folyton ritkulnak. Már csak szürke ködfoltok rohannak tova a szél előtt. Az ég mindenik táján az éjszaki-fény töredékei röpködnek. Úgy tetszik, mintha a szélvész a fényszalagokat foszlányokká tépte volna, s most ezeket szórná az égen ide s tova. E fényfoszlányok képzelhetetlen gyorsasággal változtatják alakjaikat és helyeiket. Az egyik most itt van, most meg amott. Alig tűnt el, már a másik helyen ismét fölbukkan.

És e foszlányokban is fényhullámok futkosnak. Egyik pillanatban alig láthatók, a másikban teljes élénkséggel csillognak. De fényök most nem olyan gyönyörű zöldes fehér, hanem szennyes sárga. Mikor elhalványodnak, olyan szürkésekké válnak, hogy nem tudni, melyik az éjszaki-fény és melyik a ködfelhő.

Kevés idő mulva a megvilágított röpülő ködfelhőket teljesen lehetetlen az éjszaki-fény ködfoltjaitól megkülönböztetni. Egyformán szeszélyesen és gyorsan jőnek és tűnnek el.

*

Ma egész nap minden lehető alakú és élénkségű szalagok kószáltak az égen. Most esti 8 óra van; a delejesség legnagyobb erejének órája. E pillanatban csak mozdulatlan sugárkévék vannak az égen. A szemhatár déli oldalán pedig gyönge fényszalag himbálózik.

A sugárkévék hirtelen eltűnnek. A szalag gyorsan fölfelé röpül, s kelet és nyugat felé kiszélesedik. Fényhullámok kezdik átszökdelni. Sugarakat lövel a tetőpont felé. Néhány perczig ebben az állapotban marad. De rögtön újra életet nyer. A fényhullámok ismét sietve futkosnak benne. Szélei élénk vörös és zöld színt nyernek, s egyúttal tánczra kelnek. A sugarakat gyorsabban lövelli. Az egész jelenség emelkedik; közelebb-közelebb jut a delejes sarkponthoz. A hullámok egyre gyorsabban követik egymást; már kereszteződnek; már egymáson át rohannak tova. A sugarak vad szökésekkel versenyeznek, hogy melyikőjök ér előbb a sarkponthoz. Már nem is sugarak, hanem egész kévék rohannak egyszerre őrjöngő vetélkedéssel fölfelé.

Most elérték a közös törekvés pontját. S e pillanatban, mintha a nap robbant volna szét, eszeveszetten nyilaznak keletre, nyugatra, éjszakra, délre. A delejes sarkpont körül lángtenger lobog. Vörös-e, fehér-e, zöld-e? Mind a három szín együtt. A sugarak majdnem a szemhatárig érnek. Az egész ég lángol. A szalag ívvé változott. Közepe a sarkponton megy át, két vége a szemhatáron áll. Széles tűzfolyóvá lett; a hullámok bódító gyorsasággal száguldanak az egyik széléről a másikra. A természet fölséges tűzijátékkal remekel. Ilyet a legmerészebb képzelet sem álmodik.

Önkénytelenül hallgatózunk. Ez a jelenet nem lehet zajtalan. De köröskörül néma csend uralkodik.

A hómezőre napvilág derült. A jégtönkök kis darabjai is tisztán láthatók. A kiemelkedő csúcsok árnyékot vetnek. Kezemben könyv van; apró nyomtatást olvasok.

Pár percz mulva mindennek vége. Sugárcsata, tűzfolyó, lángtenger ugyanazzal a megfoghatatlan gyorsasággal, a melylyel jött, ismét eltűnt. Csak az éjszaki oldalon maradt egy darabka szalag. A fényhullámok fáradtan hömpölyögnek benne. A hómezőre ismét ráborult az éj sötét fátyola.

Ez a vihart bejelentő éjszaki-fény volt. A teljes pompájú éjszaki-fény.

Nincs szín, nincs ecset, mely lefesthetné; nincs toll, nincs szó, mely leírhatná. Az emberi fogalmak törpék e nagyszerűséghez!

Két nappal ezelőtt két társammal a tudásról és az előrehaladásról beszélgettünk, s büszkén emlegettük az emberi értelmet, mely a természet titkait ellesi. Ma együtt bámultuk azt a talányt, melyet a természet lángoló betükkel a sötét égre írt.

Közli: Dr. Zák R. József.

AZ EÖTVÖS-ALAP ÁTADÁSÁNAK KÉRDÉSE.

Folyóiratunk minden olvasója előtt ismeretes az első orsz. képviseleti tanítói közgyűlés ama határozata, hogy az Eötvös-alapot ügykörébe veszi. E közgyűlés egyúttal egy, öt tagból álló bizottságot is küldött ki a végből, hogy a III-ik egyetemes tanítógyűlés végrehajtó bizottságával az átvétel ügyében tanácskozzék, s ha lehetséges, az átvételt eszközölje is. Azóta innen-onnan két év telt el, s alig van kérdés, a mely ezen idő alatt annyit foglalkoztatta volna a tanítói köröket, mint épen az Eötvös-alap ügye; de azért az átadás foganatosítása dolgában vagy csak annak előkészítésében is, egészen a legutóbbi napokig, nem történt semmi. Hogy miért nem történt semmi azelőtt, s mi történt legutóbb: a következő sorokban kísérlem meg elmondani.

A III. egyetemes tanítógyűlés végrehajtó bizottságának többsége eleinte nem fogadta kedvezően az orsz. képviseleti t.-gyűlés határozatát, s nem is tanusított valami nagy hajlandóságot az Eötvös-alap átadására. E többség egy része az átadást úgy tekintette, mint az alap elidegenítését, elsajátítását; féltették, koczkáztatottnak hitték általa annak függetlenségét, hivatalos pressziótól tartottak s attól, hogy az alap az orsz. képviseleti t.-közgyűlés szárnyai alatt el fog téríttetni eredeti rendeltetésétől. A többség másik része még belenyugodott volna az átadásba — ha nem is kivánta azt — de annak foganatosítását egy újabb egyetemes tanítógyűles határozatától tette függővé. De bármiképen itélték is meg a kérdést magát, az elől ki nem térhettek, hogy érdemlegesen ne foglalkozzanak vele s a végrehajtó bizottságnak okvetlenül érintkeznie kellett az orsz. képviseleti közgyűlés által kiküldött ötös bizottsággal. E végből a végrehajtó bizottság a mult évben

május 28-án egy szintén öt tagból álló albizottságot választott s utasításképen adta számára, hogy véleményes jelentést készítsen az alap átadásáról, s addig is, míg e jelentés a teljes bizottság által tárgyalás alá vétethetnék, értekezzék az orsz. képviseleti t.-gyűlés ötös bizottságával.

A végrehajtó bizottság ötös albizottsága Rill József elnöklete alatt természetesen a többség embereiből, tehát az átadás ellenzőiből állott. Nem csoda, ha munkálatával egyáltalában nem sietett, s az átadást tőle telhetőleg halogatni iparkodott. Csaknem egy év telt el, míg végre e bizottság folyó évi április havában elkészült jelentésével, melyet megbizatásához híven beterjesztett az Eötvös-alap központi gyüjtő bizottsága elé is, hogy ennek véleményével együtt kerüljön annak idején a végrehajtó bizottságban tárgyalás alá. E munkálat mereven a negáczió álláspontját foglalja el · az átadást nemcsak hogy nem ajánlja, hanem megengedhetőnek sem tartja. Arra az esetre azonban, ha a legközelebbi egyetemes tanítógyűlés mégis az átadás mellett nyilatkoznék, oly föltételeket ajánl, a melyeket az orsz. képviseleti t.-gyűlés előreláthatólag semmi szín alatt sem fogadhat el. Nem elégesznek meg az Eötvös-alap jól felfogott érdekeinek megóvásával és biztosításával, hanem követelik az orsz. képviseleti tan. közgyűlés szervezetének gyökeres megváltoztatását, a mi lehet ugyan egyesekre nézve kívánatos, de az Eötvös-alap átadásával vagy az átadás megtagadásával józanúl semmiféle kapcsolatba nem hozható. Világos, hogy a bizottság többsége az Eötvös-alapot nem tekintette czélnak, hanem eszköznek, némely tanügypolitikai törekvések keresztül erőszakolására.

A többség munkálatával szemben Péterfy Sándor az Eötvös-alap közp. gyüjtő bizottságának elnöke, különvéleményt jelentett be, a melynek értelmében: az alap átadásánál semmiféle idegen érdekek mértékadók nem lehetnek, s föltétel gyanánt csak az kötessék ki, hogy az alap eredeti rendeltetésétől el ne téríttessék, meg hogy az alap sorsának intézésében csak azok vehessenek részt, a kik annak rendes tagjai. Ily föltétel mellett az alap átadása nemcsak hogy kívánatos, hanem sürgős is s a legközelebbi

orsz. képviseleti t.-gyűlés idejéig okvetetlenül elintézendő. Ki foganatosítsa az átadást? Az alapszabályok e tekintetben az egyetemes gyűlések számára tartják fenn az intézkedés jogát. Tegyen tehát a végrehajtó bizottság haladéktalanul intézkedést az iránt, hogy folyó év augusztus 20-ig külön e czélra egyetemes gyűlés hivassék egybe. Ha azonban a megkérdezett s nyilatkozó tanítóegyesületek többsége azt vélné, hogy az átadás a jelzett föltételek mellett egy új egyetemes gyűlés egybehivása nélkül is végrehajtható: adja át az alapot maga az ilykép felhatalmazott végrehajtó bizottság.

Így került az ötös albizottság munkálata a Péterfy Sándor különvéleményével együtt az Eötvös-alap központi gyüjtőbizottsága elé, a mely április 25-én és 28-án tartott ülésében a Rill József elnöklete alatt kiküldött bizottság munkálatát, mint az Eötvös-alap ügyére nézve károsat, elvetette, s a Péterfy Sándor különvéleményének főbb pontjait, némi szövegmódosítással teljesen a magáévá tette. Az Eötvös-alap központi gyüjtőbizottsága ennek értelmében határozatilag kimondotta, hogy az alap átadását nemcsak szükségesnek, hanem sürgősnek is tartja, s kívánatos, hogy az átadás folyó év aug. 20-ig foganatosíttassék, föltétel gyanánt csak azt köti ki, hogy az alap el ne téríttessék eredeti rendeltetésétől, hogy az orsz. képvis. tanítói közgyűlés körében is külön gyüjtő- és osztóbizottsága legyen, s hogy az osztóbizottság gyűlésein oly t. egyesületek képviselői is részt vehessenek, a kik tagjaik csekély számánál fogva tán nem küldhetnek képviselőt az orsz. képviseleti közgyűlésre, de az Eötvös-alapnak különben tagjai.

Az Eötvös-alap központi gyüjtőbizottságának eme határozatával szemben György Aladár fentartja korábban beterjesztett különvéleményét, mely az átadást kívánatosnak és szükségesnek tartja ugyan, de sürgetősnek épen nem, s ép ezért az alapot csak oly föltétel alatt hajlandó átadni, ha az orsz. képvis. tanítói közgyűlés törvény által állandósíttatik, s állandósíttatván egyszersmind állandó központi választmánynyal fog bírni.

A III. egyetemes tanítógyűlés végrehajtó bizottságának pün-

kösdi nagygyűlése, — a mely minden évben főkép a végett szokott egybegyűlni, hogy az Eötvös-alap ösztöndíjait és segélyösszegeit odaitélje és kioszsza — ez évben egyik főfeladatául tűzte ki az átadás kérdésének tisztázását is. Az ünnep két napján tartott tanácskozásoknak legnagyobb részét épen ez a tárgy foglalta el. A nagygyűlésnek — nem tekintve György Aladár indítványát, a mely az ellentétek kiegyeztetését kísérlette meg, de nem elég szerencsésen — választania kellett a végrehajtó bizottság által kiküldött albizottság javaslata és a központi gyüjtőbizottság határozata közt. De a választás, bármily könnyűnek és természetesnek látszott is ugy akkor, mint most, a kérdés szerencsés megoldása után, sok vitával járt, az ellentétes nézetek heves összeütközését vonta maga után és sok időt vett igénybe. Csak a második nap folyamán jutott annyira a tárgyalás, hogy a kérdést szavazás alá lehetett bocsátani: melyik javaslat fogadtassék el a részletes tárgyalás alapjául. A szavazás — tíz tag írásbeli kérelmére — névszerint történt, s eredménye az lett, hogy *a részletes tárgyalás alapjául 26 szóval 9 ellenében az Eötvös-alap központi gyüjtőbizottságának javaslata fogadtatott el.*

A részletes tárgyalás — noha a kisebbségben maradt ellenzék veresége a vitát épen ekkor tette hevesebbé — gyorsan folyt s igen csekély módosításokat ejtett az általánosságban elfogadott javaslat szövegén. A nagygyűlés határozata a következő:

*

«I. Az Eötvös-alap gyüjtő központi bizottsága a jelen körülmények között az országos tanítói képviseleti közgyűlést tartja a leghivatottabb testületnek arra, hogy az Eötvös-alap intézményt felvirágoztassa: ennek következtében az Eötvös-alapnak az orsz. tan. képviseleti közgyűlés kezébe való átadását szükségesnek tartja s az átadásnál csupán csak a következőket óhajta — tisztán az Eötvös-alap érdekében — kikötni:

a) Az Eötvös-alap el ne térittessék eredeti czéljától, hanem ennek értelmében fejlesztessék tovább.

b) Az orsz. tan. képv. közgyűlés gyakorolja az Eötvös-alap felett a felügyeletet és az ellenőrzést. A gyűjtés és kezelés végett

külön állandó bizottságot küld ki, melynek tagjai azonban — fentartva azt az elvet, hogy az Eötvös-alap ügyeinek elintézésében csak ennek fenntartói (egyesületek, egyesek) vehetnek részt — csak az Eötvös-alapot fenntartó rendes tagok lehetnek és pedig kétharmadrészben tanítók (népiskolai felső nép- és polgári iskolai, tanítóképezdei tanítók, illetőleg tanárok).

c) Egyetlen oly tanítói egyesület vagy tantestület képviselője se zárassék ki az Eötvös-alap jótéteményeit osztó évenként egyszer tartandó országos bizottsági gyűlésekből, a mely az alapnak részese és annak fentartásához hozzájárúl.

d) Az Eötvös-alappal kapcsolatban lévő alapítványok mindenkor az alapító oklevelek értelme szerint kezeltessenek.

e) Csak az intézményt fentartó tagok és övéik részesíttessenek az Eötvös-alap jótéteményeiben.

f) Az Eötvös-alap mindenkor a vallás- és közoktatási magy. kir. miniszter főfelügyelete alatt maradjon.

II. Az Eötvös-alap gyűjtő központi bizottsága a nevezett alapnak az orsz. tan. képv. közgyűlés kezébe való átadását nemcsak szükségesnek, hanem sürgetősnek is tartja. — S hogy az átadás minél előbb eszközöltessék: felszólítja a végreható bizottságot, tegye meg haladéktalanúl az előkészületeket egy kizárólag ezen ügy elintézésére hivatott egyetemes tan. gyűlésnek folyó év augusztus 21-ére való egybehivására.

E végből küldjön ki a III-dik egyetemes tanítói gyűlés végrehajtó bizottsága egy öt tagú bizottságot, hogy az a következők tekintetbe vételével s az orsz. tan. képv. közgyűlés kiküldött bizottságával egyetértve az átadás esetében elmaradhatlanúl szükséges alapszabály-módosítást eszközölje:

a) Tekintetbe veendők az ezen javaslat I-ső pontjának *a) b) c) d) e)* és *f)* pontozatai.

b) Az Eötvös-alapra begyűjtött összegek egy részéről mindenkor ama tanítóegyesületek és testületek rendelkezhessenek, a melyeknek kebelében az összeg begyűjtetett.

c) Az Eötvös-alap orsz. pénztárából rendesen évenként támogatásban részesüljenek:

1. A tanítók orsz. árvaháza és 2. az orsz. csapások által sújtott vidékek tanítóinak segélyző egyesületei.

d) Az alapszabályok módosítására hivatott bizottságoknak ajánltatik a Péterfy Sándor úr által készített alapszabály-tervezet figyelembe vétele.

e) Ezen alapszabály-módosítás úgy ejtendő meg idő tekintetében, hogy a vegyes bizottság munkálata még a folyó hó vége előtt megküldethessék az országban létező tanítói egyesületeknek és tantestületeknek.

III. Hívja fel a végrehajtóbizottság az ország tanító egyesületeit és tantestületeit, hogy a hozzájuk f. hó végéig megküldendő s a vegyes bizottság által készítendő alapszabály-javaslatot tárgyalják gyűléseiken, járúlja ak az Eötvös-alap átadásának ügyében a jelen javaslatba foglalt módozatokhoz s küldjék be f. évi jul. 15-ig egyesületi megállapodásaikról szóló jelentéseiket a III-ik egyetemes tanítógyűlés végrehajtó bizottságához, hogy az azokat a IV-ik egyetemes tanítógyűlés elé terjeszthesse.

IV. Ha azonban a nyilatkozataikat beküldő tanítói-egyesületek és tantestületek többsége egy IV-ik egyetemes tanítógyűlésnek egybehivását a mondott czél tekintetéből feleslegesnek tartaná s az Eötvös-alapnak az orsz. képviseleti tanítói közgyűlés kezébe való átadását a jelen határozat értelmében módosított alapszabályok elveinek fentartásával, egyetemes tanítógyűlés tartása nélkül is foganatosíthatónak ítélné : a III-ik egyetemes tanítógyűlés végrehajtóbizottságának központi választmánya az Eötvös-alapot haladéktalanúl adja át a II-ik orsz. tanítói képviseleti közgyűlésnek.»

*

A fentebbi határozat elfogadása után a nagygyűlés az átadás eszközlése, illetőleg előkészítése végett egy új, öt tagból álló bizottságot küldött ki, hogy ez az I. orsz. képviseleti tanítói közgyűlés ötös bizottságával az elfogadott határozat értelmében a tárgyalásokat megkezdje. E bizottságba Örley János, Jenny József, Tanos Imre, Péterfy Sándor és Sebestyén Gyula választattak meg. E bizottság legközelebbi föladata az, hogy az orsz. képv. tanítói köz-

gyűlés ötös bizottságával egyetértve az Eötvös-alap alapszabályain a szükséges módosításokat végrehajtsa, s ha végrehajtotta, a módosított alapszabályok az ország tanítói egyesületeinek oly felszólítással fognak megküldetni, hogy nyilatkozzanak: átadható-e azok alapján az Eötvös-alap az orsz. képv. tanítói közgyűlés kezelésébe egy új egyetemes gyűlés tartása nélkül is, vagy sem. Ha a nyilatkozó egyesületek többsége a felszólításra igennel felel, akkor a végrehajtó bizottság fel van hatalmazva az átadásra; ha nemmel felelne, akkor a végrehajtó bizottságnak kötelessége az új egyetemes gyűlésnek — tisztán csak az Eötvös-alap átadása végett, minden más kérdés tárgyalásának kizárásával — egybehivásáról gondoskodni, még pedig akképen, hogy e gyűlés folyó év augusztus 21-ig megtartathassék.

A pünkösdi nagygyűlés által megválasztott új ötös bizottság pünkösd hétfőjének délutánján azonnal közös gyűlést tartott a másik bizottsággal s Gyertyánffy István elnök, konstatálván a megegyezésnek lehetőségét, azonnal munkához is látott. Tárgyalás alá vette az Eötvös-alap alapszabályainak módosítását s a főbb elveket az imént véget ért nagygyűlés határozata értelmében tisztázván, a részletek megállapítása végett e hó 18-ára új gyűlést tűzött ki. A vegyes bizottság eme második gyűlését is megtartotta a mondott időben s végleges megállapodásra jutott az alapszabályok módosításának dolgában. A megállapodások pontos szövegezésével a vegyes bizottság három tagja: Péterfy Sándor, Tanos Imre és Sebestyén Gyula bizatott meg, a kik kötelezőleg megigérték, hogy a jövő hét elejére elkészűlnek munkálatukkal.

Így remélnünk lehet, hogy az új alapszabályjavaslatot már a jövő hét végén szétküldheti a végrehajtó bizottság az ország tanítóegyesületeihez, hogy ezek azután jólélekkel nyilatkozhassanak az átadás kérdésében. Mi, a kiknek szerencsénk volt e tervezetet olvashatni, előre is jelenthetünk annyit, hogy az a pünkösdi nagygyűlés utasításainak teljesen megfelel s alkalmas arra, hogy az annak értelmében ujjászervezett Eötvös-alap, függetlensége teljes megóvása mellett, az eddiginél nagyobb virágzásra juthasson s a mostaninál szélesebb körben áraszthassa áldásait. Ez új alapsza-

bályok alapján, azt hiszszük, a tanítóegyesületek újabb egyetemes gyűlés tartása nélkül is átadandónak nyilváníthatják az Eötvös-alapot.

*

Nem tartozik ugyan szorosan véve a fentebbi tárgyhoz, de a pünkösdi nagygyűléssel kapcsolatban kötelességünknek tartjuk közölni, hogy az ösztöndíjak és segélyössszegek odaítélése dolgában a gyűlés miben állapodott meg.

Egyetemi ösztöndíjat nyertek: Kovács Antal V. éves orvostanhallgató 200 frtot; Jekel László V éves orvosnövendék, Molnár Ödön, Venezianer Mór műegyetemi hallgatók, Bán Zsigmond és Májai Béla joghallgatók: 100—100 frtot. *Középiskolai és képezdei ösztöndíjat kaptak:* Kajtár Károly polg. isk. tan. jelölt, Ulreich Gyula, Kardos János, Steiner Károly, Mariányi János, Sallay Mihály gimnáziumi tanulók; Komáromy László, Bérczy Bódog, Mühl János, Bruckmann Laura, Földesi Dóra és Giesztl Sándor képezdei növendékek 100—100 frtot. *Segélyt kaptak:* Molnár Géza bukovinai tanító fia és Laufer Sabin 100—100 frtot: Csopey Bazil tanító árvái, Maurer Imre tanító árvája, Szentkereszti Péter, Kenessey Vilmos, Szabó Jánosné, Pataky Ferenczné, Sauersitz Péterné, Nagy György és Ángyán Pálné 50—50 frtot.

Sebestyén Gyula.

BÖNGÉSZET EGY RÉGI KÖNYVBEN.

A «Nemzeti nőnevelés» mult évi márcziusi füzetében ismertettem Kovács Pálnak «*A nevendék nőnem*» czímű 1823-ban megjelent könyvét, s már akkoriban szándékom volt ez ismertetést a könyv befejező részének közlésével pótolni, de különféle akadályok késleltették ebbeli szándékom kivitelét.

Miután mindnyájan, kik neveléssel foglalkozunk, jól tudjuk, hogy mit tesz az, növendékeink *szenvedélyei* ellen küzdeni, úgy hiszem, nem lesz érdektelen, ha Kovács Pálnak ezekre vonatkozó véleményét is közlöm.

Határtalan zsarnoki uralkodása a szenvedélyeknek — mondja szerzőnk — nem lehet más dr. Fleckles-ként, mint a testi erő gyöngeségének, és a nőnemben különösen, a fejlődés éveiben a nevelés és életmód által nyert érzékenykedésnek elkerülhetetlen következése. Nem egyebek ezek, mint összeszőtt cselekedetek, melyek a léleknek többféle mozgásaiból származnak, s azt szellemi és testi életünk kárára foglalatoskodtatják. S a mint vagy szelidek és nyájasak, mint a békés esthajnal, vagy szilajak és ostromlók, mint a vészszel terhes fellegek: majd boldogságunknak, majd boldogtalanságunknak lehetnek szerzői. *Vágy és megvetés, — szeretet és gyűlölség* ezeknek közönséges forrásai. *Vágyaink* majd édesen, majd kínnal epesztenek, a *megvetés* többnyire másnak kárára késztet bennünket. — *A szeretetből* származottak kellemesek, és nemes szenvedélyeknek hivattatnak, mert törekedésük a legfőbb jót, szépet és igazat tűzé ki czéljául. Szelid leánya a szeretetnek a *remény*, s mennyei testvére az *öröm*. — A *gyűlölség* kellemetlen szenvedélyeket szül, melyek szomorú érzeményekkel párosulnak s nemtelenek, mert czéljok *rossz*. *Félelem, búsongás* s *harag* ennek rokonai, melyek borús éjjel fedik szellemi látkörünk világát, s összeroncsolják legvirágzóbb erejét a testnek. A szenvedélyek

ezen rövid leírásából igenis átlátható, mily befolyással hatnak szellemi létünkre, majd felmagasztalva, majd lenyomva, majd gyönyörködtetve, majd ismét kínozva azt.

1. *Szerelem.* Ez a titkos varázslény különbözteti meg leginkább barmoktól az embert, nem azért, mintha azoknál, kivált némely fajokban ennek semmi nyoma nem volna; hanem mivel ott csupa *testiség*, itt pedig *szellemi* viszonyokkal párosulva tűnik elő, egy boldog, nyájas hajnalt derítve az árva létre. S kivált világa ez a nőnemnek, mely azt a bölcsőtől kezdve sírjáig kíséri. Szülei szeretetén kezd eszmélni a gyermek, majd magas rendeltetésénél fogva egy ismeretlen kedves lángra lobbanva a szív, a szabadon választott férjen csügg egész lelkével. Anyává lételével új pálya nyilt szeretetének, mely egészen gyermekeiévé teszi a hű gondú nőt. A tisztes matróna későbben elterjedt növedékének él, míg csendes elégedett lélekkel a sír biztató partja felé ballagva, szeretete az Istenség magas képzetén mint egy vég-fényponton gyűl össze! — Boldog, kit idején, s nem szilaj ostromokkal lep meg e szelid szenvedély, mely vad őrjöngésekig űzi túlságait sok szerencsétleneken. Legyen csak egy, de nyomós és szomorú bizonysága ennek — az őrültek háza! — Az elhibázott, vagy meg nem nyert szerelem lélekrázó a nőnemi létre! Halálos idegláz, méhgörcs, nyavalyatörés, sápadtság, sőt nagyobb mértékben öngyilkosság ennek szomorú következései. Azért őrizni kell serdülő leánykákat ennek vadabb lángjaitól, melyek feltarthatást, ha elhatalmasodnak, többé nem ismernek. Magától jöjjön ez és észrevétlenül a kebelbe, s csak akkor, mikor elég erős leend már az értelem, a vér heves zúdulásait féken tartani. Munkás élet, választott társaság, nem dologtalan ábrándozó magány, vagy hiú lepkék üres fecsegései — meg fogják ettől óvni az ártatlan lelket, vagy ha annak idejében szereznek — *boldog* szerelmet fognak szerezni. Még növendék korában szoktattassék *lemondásokhoz*, — melyek az életben elkerülhetetlenek — a leány-lélek, s ne higyje ártalmas érzelgő regények után, hogy csak egyetlenegy híve volna teremtve mindegyik szívnek, kit ha meg nem nyerhet, halálig kell e sorscsapást könnyeznie; — mert haszontalan, rövid élet után kora

sírt hozand az emésztő indulat, mely kedvezőbb körülmények között égi malaszttal virult volna a kedves élet fölött!

2. *Öröm.* Ez az életnek, legkedvesebb fűszere, valóságos tápláléka létünknek, mint világ, melegség, eledelek, mely nélkül sínlik a lélek s hervad az egészség azon gyenge virágként, mely a nap éltető fényétől, s újító csöppjeitől a hajnal-harmatnak el van vonva. Sokféle öröm van az emberi nem számára a természet gazdag tárában letéve. A gyermek játékainak örül; serdülő korban művészet, tudományok s baráti szövetségek adnak kedvet; később édes emléke a jól töltött napoknak vidámít, s a boldog jövő reménye kifogyhatatlan örömekkel kecsegteti lelkeinket. Jaj azon nyomorultnak, kiben kihalt már minden életkedv, s ki tárgyat nem lel már, mely örömre deríthetné, kívánatosabb annak részvétlen sírba sülyednie. — Használjuk hát a természet ezen becses ajándékát növendékeinknek lelki s testi egészségére, engedjünk nekik ártatlan örömeket, s kedveltessük meg velük az életet, mert csak az lehet hasznos polgára a földnek, ki élni szeret! Iparkodjunk lelkük vidámságát fölébreszteni; mert vidám kedély, könnyű vér, hosszú, egészséges élettel ajándékozzák meg hódolóikat. — Ártalmára az öröm csak akkor lehet az embernek, ha váratlanúl s teljes mértékben hat a lélekre, kivált ha az elfogadására testi vagy lelki betegség miatt gyönge s elkészítve nincs. Ilyenkor nyavalyákat hoz elő, melyek ellen csak ritkán áll rendelkezésére az orvosnak alkalmas gyógyszer.

3. *Bú.* Ellenkezője ez az örömnek, s a mint az életadó kedves nap, úgy ez sötét borongó éj létünk fölött, lassú mérge az életnek, gyilkosa jobb és szebb érzelmeknek keblünkben. A búsongó egy folyvást tartó izgatást szenved; idegei elérzékenyülnek, teste külső befolyásoknak könnyebben hódol. Ő vagy haragos, vagy csöndes, a mint különböző a véralkat; álom, étvágy hiányzanak, a vér lassabban kering, az érütés kissé rendetlen, a lehelés nehéz és lassú, innét szívdobogás, ájuldozások, görcsök stb. — *Tissot* egy apáról beszéli, hogy az nejének s gyermekeinek elvesztése után mély búnak esvén, két nap alatt meghalt, s holttestében a tüdők gyuladva, s a szív megrepedve találtattak. *Gaub* egy

leánykát említ, ki szeretett bátyjának holttestét meglátván, földre rogyott s amazzal egy sírba tétetett. *Dervin* egy asszonyról emlékezik, ki férjének s gyermekeinek elvesztésével úgy látszék egykedvűen vevé a sors csapásait; de kevés idő mulva kitört a bú lelkén egész mértékben, mely rövid időn kedvesei után ragadá. — Mennyi baj, mennyi szenvedés és még halál is! Ki vágynék, oh bú, a te sötét tömlöczödbe? Ki epedne a te lelket égető mérges poharad után?!

Iparkodjunk hát a szerencsétlen szenvedélyt még jókor növendékeinktől elhárítani, hogy fészket ne verjen a gyönge lélekben annak utóbbi vesztére. Nevelők és barátnék sokat tehetnek e tekintetben. Vidám társalkodási kör, mulató olvasmány és színjáték, gyakran elfeledtetik búnkat. Helyes életrend, tápláló fűszeres ételek, kevés jó bor, száraz tiszta levegő, illatos fűvekből fürdők, kocsizás, táncz, kerti munkák, művészet és szorgalom segítik visszaszerezni elvesztett kedvünket. Szoktassuk növendékeinket kötelességeik után látni, kevesebbet hagyva reményleniök, mint várhatnak, s féken tartani a lázadó képzelmeket, így ritkább leend okuk búra, mely gyakran csak a túlizgatott képzelet szüleménye, míg t. i. az ember szellemi eszmények szédítő magasságán a boldogító *valóról* megfeledkezik.

4. *Harag.* Ez a léleknek rögtön támadt bús állapota, mely heves kitörésben igyekezik elhárítani s visszafizetni a kapott fájdalmat. A haragosnak szemei szikráznak, arcza vörös, majd halvány, érütése sebes, epéje bővebben s változva választatik el. Következései: gutaütés, epés láz, sárgaság, vérfolyások stb., de ezek is elég ok növendékeinket e veszedelmes szenvedélytől megóvni, mit leginkább elérhetünk, ha velök nem kötődünk, őket nem boszantjuk, hanem türelemre szoktatjuk, melyre a nőnemnek elkerülhetetlen szüksége van. Általában mérsékeljük növendékeinkben a szenvedélyeket, s akkor fognak magukon mindig győzedelmeskedni; ne adjunk nekik példát, mert a harag ragadós, kivált haragos emberrel ritkaság harag nélkül tudni beszélni. (Bár e jó tanácsot megszívelné minden tanító és nevelőnő s példát mutatna a türelemben! B.) Vagy a paroxizmus idején mutas-

sunk nekik tükröt, s lehetetlen, hogy a harag által eltorzított ábrázatjukon el ne nevessék magukat, s hogy akkor a vidámság vonalait arczukon kellemesebbeknek ne leljék maguk is, — s megutálve azon összehúzott-vont szájt és szemet, máskor el ne kerülnék az ily rémekké válást!

5. *Irígység.* Kiállhatatlan, de gyakori szenvedély a nőnemnél, mely többnyire fonák nevelés műve, midőn t. i. gyermekek jelenlétében öregebbek, rokonok vagy barátok néha éppen nem illően ócsároltatnak, s tetteik álfénybe öltöztetve rajzoltatnak. A gyermek ilyenkor magában eszmél, s ha alacsonyabban szól valakiről a szülei vélemény, magasabbnak látván magát annál, elkevélyedik, s ellenkező esetben — mert felülmúlva látja magát — irígy lesz. Ezen szenvedély igazán csak a lelki szegények tulajdona lehet, kik magasabb élvezetet nem ismernek, mint testi szükségeiket kielégíteni s mások fölötti szerepet játszani. Az irígység nem éppen kedvező színben tünteti fel rabjának jellemét; mert az irígy mindentől le akar valamit vonni, holott a nemes lélek tulajdona minden embert boldognak, tökéletesnek látni! Anyák, nevelők, vigyázzatok növendékeitekre, hogy e veszedelmes, ez utálatos szenvedély lelkűket kárhozatra ne vigye. Csepegtessétek szíveikbe a megelégedés arany cseppjeit, tanítsátok őket örülni minden előmenetelen, minden boldogságon — maguk fölött is. Mert ők sokszor kísértetbe fognak jönni, társaságokban lesznek, hol, ha a gonosznak magva el van vetve a szívbe, egy másnak új ruhája, egy neki ejtett szép szó hódolóktól, képesek lesznek velök barátságot rontatni, nekik elégedetlenséget, kedvetlenséget, álmatlan éjet szerezni, melyeknek következései: megcsökkent étvágy, gátolt emésztés, kiaszás és idegnyavalyák lehetnek még!

Öreg jó «*orvos doktor*», tisztelem benned a fiatal, de gondolkodó pedagógust. Ecseted nem volt tapasztalatlan — mint könyved végszavában aggódol — ecseted híven jellemezte a nőnemet, s az ennek helyes nevelésére szolgáló eszközöket; — könyved immár ötven éves, fogadd köszönetünket érte!

Bánfi János.

KÖNYVISMERTETÉS.

Antigone. Sophokles tragédiája. Fordította és magyarázta *Csiky Gergely.* (Budapest, Franklin-társulat. 1883. Ára 50 kr.)

A «Jeles Írók Iskolai Tára» című vállalat, mely az «Orsz. középtanodai Tanáregylet» megbizásából előbb *Kármán Mór*, később *Névy László* által szerkesztve, a Franklin-társulat kiadásában jelenik, meg, eddigelé már nem egy hasznavehető és jeles iskolai segédkönyvvel gazdagította irodalmunkat. Ezek közül különösen a magyar nyelvi és irodalmi oktatás czéljaira szolgálnak a következők: *Arany J.* balladái, *Greguss Ágost* magyarázataival: *Molière* Tudós Női (fordította *Arany* László), ugyancsak *Greguss* által magyarázva; *Shakespere* Coriolonusa *Petőfi* fordításában, Julius Cæsarja *Vörösmarty* fordításában, mind kettő *Névy László* magyarázataival; *Mikes Kelemen* Törökországi Levelei *Erődy* B. jegyzeteivel; *Arany* Toldija *Lehr Albert* magyarázataival, s legújabb *Sophokles* Antigonéja *Csiky Gergely* fordításában és magyarázataival. E könyvek, mint a felsorolásból is látható, nemcsak puszta szövegét adják a költői műnek; hanem elemezik annak szépségeit, rámutatnak az illető műfaj sajátságaira, s így mintegy gyakorlati esztétikát szolgáltatnak az olvasónak; megkönnyíteni igyekeznek továbbá azon nehézségeket, melyekkel az olvasónak a magvasabb költői művek alapos megértésénél meg kell küzdenie. Ehhez képest nem csupán iskolai szempontból bírnak e könyvek értékkel, hanem általában az önművelésnek is jeles segédeszközei.

Sophokles Antigonéját, a legnagyobb tragédia-író egyik legkitünőbb művét, az itt jelzett könyvecskében oly műértő magyarázza, ki a költés e nemében való otthonosságát és mester voltát

nemcsak az elmélet, hanem a gyakorlat terén is bebizonyította. Csiky lefordította a magy. közönségnek az egész Sophoklest, s most meg is magyarázza az Antigonét a tanulni szeretőknek s a kiknek erre szükségök van. Óhajtandó volna, hogy ily jelenséggel mennél gyakrabban találkozzunk irodalmunkban. Nem tudok jobb tanító könyvet képzelni, mint azt, melyet első rendű szaktudós ír, ha t. i. le tud szállni a tudomány magaslatairól s az iskola s a nagy közönség szükségleteihez, fejlődési fokozataihoz tudja mérni nagyterjedelmű szakismereteinek összetömörített kivonatát, színét-javát lényegét. Csiky mindenesetre nem tartozik a mindennapi tanítókönyv-írók közé. A mit a tragédiáról mond, azt nem akkor tanulta, mikor le akarta írni, hanem ismereteinek bő tárházából merítette. E körülmény teszi e jelen könyvecskét ajánlatossá.

A tragédia szövegét *bevezetés* előzi meg; a szöveg után *jegyzetek* következnek, melyek a műben előforduló nehezebb kifejezéseket, ismeretlenebb tárgyakat, különösen mythologiai vonatkozásokat s régiségtani dolgokat magyaráznak meg. Csiky eléggé eltalálja a hangot, melyen kezdőkhöz s általában véve nem szaktudósokhoz kell beszélni. Csak az a kár, hogy a bevezetésben nem ismerteti a görög tragédia jellemző sajátságait, melyek azt a keresztyéntől megkülönböztetik; nem közli rövid vonásokban a görög tragédia fejlődését, s nem szól azon fontos szerepről, mely a *karnak* e színművekben jutott. Lehet, hogy a könyvnek előre kiszabott korlátolt terjedelme gátolta ebben; de munkácskája amúgy mindenesetre teljesebb egész lenne. A bevezetés a következő fejezetekből áll: 1. Sophokles élete és művei. — 2. Az Oidipus-monda — 3. Antigone tragikuma. — 4. A mellékalakok. — Az első fejezetben Sophokles tragédiáit jellemezvén, az író igen szépen kimutatja, hogy nem állítható a görög tragédiákról általában, mint sokszor olvassuk, hogy azok csupán sors-tragédiák volnának. — «Aeschylos teremtette meg ugyan, — úgymond, — a tragédiát, Sophokles adott formát az anyagnak, midőn valóban emberivé tette. Ebben volt diadalának titka, mert az emberekre csak az hat igazán, a mi emberi. Aeschylos vakmerő képzelete a fellegek közt bolyongott, a láthatatlan világ ködös ormait tüntette elő. Istenek,

félistenek óriási alakjai emelkedtek ott megdöbbentő magasságban, a kérlelhetetlen végzet keze vezette a cselekvényt, s az embernek csak passziv szerep jutott, a szenvedő fenség, hogy büszke daczczal, meg nem hajolva törjék meg a fatum rettenetes súlya alatt. Sophokles a félistenek helyett emberi alakokat vezet elő, tetteik rugója nem a végzet akarata, hanem az emberi szenvedélyek. Nem zárja ki a végzetet, de mivel személyeinek cselekvése, mely végül mindig a végzet jelölte czélhoz vezet, egyéniségöknek természetes kifejezése, sorsuk mégis saját szívökbe van írva, nem kívülök álló vak hatalom intézi. Nála az ember nem istennel harczol, hanem hozzá hasonló emberrel. — — — Nem az a főczélja, mint Aeschylosnak, hogy a mythost tüntette föl s a benne rejlő vallási eszméket emelje érvényre, hanem a cselekvő személyek lelki állapotának pszichológiai magyarázatára törekszik, a cselekvényt következetesen ebből építi föl s vezeti a katasztrófa felé.» — Szépen elemezi Csiky Antigone jellemét, s igen szépen állítja egymás mellé a tragédia két főbb női alakját: Antigonét és Ismenét. «Nem ellentéte egymásnak a két testvér, hanem ugyanazon érzelemnek erősebb és gyöngédebb színezése. Mindkettő egyformán szereti szüleit és testvéreit. De ez a szeretet Antigonénál cselekvésben, Ismenénél csak szenvedésben nyilatkozik. A szenvedély, mely lázként rázza Antigonét, Ismene lelkéből hiányzik. Antigone szeret és gyűlöl, Ismene csak szeretni tud. Megadja magát a változhatatlan végzetnek, hallgat, sír és tűr. Valódi női természet, melynek nincs bátorsága a cselekvésre, de van ereje a szenvedésre. Nem mer részt venni a királyi tilalom ellenére testvérjének, Polyneikesnek eltemetésében, de midőn a tett megtörtént, s a király Antigonéval őt is gyanúba veszi s halálra akarja ítélni: kész a büntetést megosztani testvérjével, Antigonéval. Megvan benne minden fínom és gyöngéd vonás, mely a női természetet alkotja, de semmi több. Nincs meg a szenvedély ereje, a tettre kész merészség, a hősiesség, mely Antigonét nemén felül emeli s tragikai jellemmé teszi.»

Érettebb pl. képzőintézeti növendékeknek, valamint általában az irodalommal komolyabban foglalkozni szeretőknek élvezetes és tanúlságos olvasmányt nyújt e könyvecske.

Toldi. Költői elbeszélés. Irta *Arany János.* Nyelvi és tárgyi bő magyarázatokkal ellátta *Lehr Albert.* (Budapest, Franklin-társulat. 1882. — 471 lap. Ára 3 frt 60 kr.)

A ki teljesen tud s tökéletesen beszél valamely nyelvet, még korántsem mondhatja, hogy annak mélyebben fekvő kincseit, rejtett erőit is ismeri. A nagy költő kibányászsza e kincseket, melyek a nép nyelvében rejlenek, s így alkotja meg az erős színekben gazdag költői nyelvet. Az olvasó csak sejti e szépségeket, érzi e nyelvsajátságok erejét; de róluk számot adni, azokat magának öntudatosan megmagyarázni a legtöbbször nem képes. Lehr Albert e munkájában, melynek czímét ide írtuk, arra vállalkozott, hogy megmagyarázza nekünk az Arany «Toldijában» előforduló nyelvsajátságokat, azon erőket, melyek Arany nyelvét a mai színtelen s világpolgárias irodalmi magyarsággal szemben hatásossá, bűbájos színezetűvé s igazi magyaros zamatúvá teszik. Csak erős tárgyszeretet, az irónak tárgyával való egybeolvadása képes oly bámúlatos szorgalom kifejtésére, a minő e munkának lételt adott; s ez magyarázza meg s teszi menthetővé másrészt azt a kicsinyes aprólékosságot, melybe Lehr olykor beletévedt. Sorról-sorra veszi e könyv «Toldit», s a benne lépten-nyomon előforduló szólásmódokat, nyelvsajátságokat nem önkénytes föltevésekkel s egyéni ötletekkel magyarázza, hanem magából Aranyból, egykorú vagy régibb nagy költőkből, írókból, vagy a nép nyelvéből s régi nyelvhagyományokból vett idézetekkel állítja párhuzamba s így igyekszik megvilágosítani. Az a bőség, melylyel Lehr párhuzamos helyeket idéz, a magyar irodalom kimerítő ismeretére s ritka emlékezőtehetségre vall. — De nem marad e munka csupán az értelmezésnél: össze is veti a megfigyelt jelenségeket, s ez alapon oly nyelvtani szabályokat állít fel, melyek nyelvtörvényeink eddigi kezdeteit vagy itt-ott megigazítják vagy kiegészítésükre szolgálnak. Az ily nemű szabályok feltalálása a szerző éles elméjéről tesz tanúságot.

De lássunk néhány példát. A Toldi IV. énekének 7. versszakában előfordúl ez a pár sor:

«Merre menjen? mihez fogjon? uramfia!
Nincsen hő lelkének hová fordúlnia.»

Mire való itt az az *uramfia* szó? Első tekintetre talán csak sejtjük, de megmagyarázni hamarosan nem tudjuk. Lássuk Lehr magyarázatát. «*Uramfia*. Ezt a felkiáltást leginkább oly mondatok élén használják, melyekben valami meglepőt, csodálkozni, szörnyűködni valót mondanak. P: « Még hajnalban elment s — *uramfia* ! — még most sincs itthon, pedig már hetvenhétszer megjöhetett volna.» (Nép.) — — — «*Uramfia* — *leánya !* már meg azt a poharat is eltörted?» (Nép). — «A királyfi, a mint látta a rókát, nyúlt a nyila után, hogy majd levövi; hát, *uramfia*, megszólalt a róka emberi hangon». (Arany L. Ered. Népm. 7.). — — — «No ti szépen elméláztatok. Leverik *uramfia* egymás kalapját, s lábam elé gördűl mindakettő; mi azt jelenti, szerencsétek az enyémnek meghajol.» (Vörösm.: A fátyol titkai, III. felv.)

«Hát a vers, hogy mi az? no biz *uramfia !*
Rövidre nyírt sor, s a végén kadenczia.»
(Tompa: «Ebéd után.»)

E szemelvények után, mert csak *szemelvényeket* kerestünk ki Lehr idézeteiből, tekintsünk még egy oly helyet, hol éles látással figyelemre méltó nyelvtani szabályt állít fel az író. A Toldi VI. énekének 17. versszakában e sornál:

«Már most felugatják ezek a cselédet»

alkalmat vesz magának a következő fejtegetésre: «Nagy számmal vannak a magyarban oly igék, melyek úgyszólván *kettős cselekvést* fejeznek ki: egyiket maga az *ige*, másikat az *igekötő*, melynek igéjét könnyű odagondolni, mert megmutatja az összefüggést. Tulajdonkép a kimaradt ige a fő, melyhez a kitett ige «határozói» viszonyban van. Ebben: *felugat* az egyik cselekvés: *ugat*, a másik: *felkölt;* ez utóbbi kitetszik a tárgyból: *cselédet* («felugat» tárgy nélkül annyit jelentene: *felfelé ugat*, pl. a holdra, vagy annyit, hogy: *egyet ugat, ugatásra fakad;* (mint II. Ének «felbúg»). A kettős cselekvésnek ily módon való egy igére szorítása nagyban előmozdítja az előadás rövidségét, tömöttségét. Ilyenek még a nép nyelvében: «*Kifürdi* a veréb a kölest» = fürdik + kiveri. «Mind *leférgesült* az alma» = megférgesedett + lehúllott, stb. stb. — V. ö. még:

«Elszéledt kutyáit *visszakürtöltette*».
(Toldi, VII, 2.)

«Költeni sem kelle a tisztes agg dadát,
Minthogy akkor épen *felköhögte* magát».
(Nagyid. Cz. II.)

«Mellette királyi sötét lobogója,
Endre halottképe *sápad alá* róla».
(Toldi Szer. XI, 41.).

«Azután egyenkint *hazaálmosodtak*.»
(Toldi Szer. IV, 50) = elálmosodtak s hazamentek.

«*Eltánczolom* a pénzemet,
Kitánczolom a lelkemet.»
(Petőfi: Falu végén...)

«*Álomba sirdogálta* magát
Az anya is.» (Petőfi: Az apostol.)

«Midőn itt a fákrul *lesárgult* a levél»
(Tompa).

«Egy nem esmért szent magánosságban
Könnyezem le napjaim.» (Csokonai: A tihanyi echóhoz.)
«*Átzöldellik* ők a telet.» (Csokonai: Lilla, III.)

Ennyiből is láthatjuk, hogy e könyv mintegy *összehasonlító szótárát* képezi a magyar nép- és költői nyelv számos sajátságainak. Csak az a kár, hogy e szótár nem betürendes. Kétségkívül a munkának, kényelmes használhatóság tekintetében, hiánya az, hogy a szerző nem csatolt hozzá a végén egy betürendes tárgymutatót. Azonban ez csak külső hiány. — Mások talán szívesen vennék, ha a nyelvi fejtegetések mellett «Toldi» esztétikai elemzését is magában foglalná e munka. A szerző maga is érzi e hiányt midőn Előszavában azt mondja, hogy e könyv «Toldi»-nak nem teljes kommentárja, a mennyiben hiányoznak belőle az irodalomtörténeti, históriai s egyéb bevezetések s a költemény esztétikai méltatása; s ezekre nézve utalja az olvasót az Arany «Toldi»-járól eddigelé megjelent ilynemű értekezésekre. — Azonban e költemény mindenoldalú taglalása nem képezte czélját szerzőnknek; czélja kiválólag a (nyelvi) sajátságok fejtegetése volt, s e czélnak megfelelőleg feladatát kimerítően megfejtette.

Ennek a munkának összevontabb kiadása a «Jeles Írók Iskolai Tárában» jelent meg s inkább iskolai használatra, a tanulók szá-

mára való. Ez a nagyobb, terjedelmesebb kiadás, mely «bő magyarázatokkal» van ellátva, nélkülözhetetlen segédkönyve azon tanítóknak, kik «Toldi» magyarázataival foglalkoznak; hasznos tanítókönyv azok számára, kik magyarúl már valahogy beszélve tős-gyökeres magyarosságot törekszenek elsajátítani; s élvezetes és tanúlságos olvasmányúl szolgál mindazoknak, kik nyelvünk rejtettebb szépségei, a kifejezések fínom árnyalatai, a nyelvtan kevéssé emlegetett, de fontos szabályai iránt érdeklődnek. S mindezek, e könyv jeles oldalai mellett, bizonyára el fogják nézni azt a kicsinyes aprólékosságot, melybe a szerzőt olykor túlbuzgósága ragadta.

Komáromy Lajos.

Néhány ismertető szó Greguss Ágost «mondásairól.»

Hazánk hölgyeit felolvasásai és művei által egyaránt lekötelezte maga iránt Greguss Ágost, ugyanazért bizonyára örömmel értesűl a Nemzeti Nőnevelés olvasó közönsége minden oly mozgalomról és tényről, mely a nagyhírű férfiú érdemeit hirdetni van. hivatva s egyszersmind az ő halhatatlan szellemének nyilatkozatait foglalja magában. Ennek a hiedelemnek következtében sietünk fölemlíteni, hogy a budapesti Franklin-Társulat magyar irodalmi intézetében a napokban jelent meg egy hatvannégy lapra terjedő könyvecske, melynek szerzője Greguss Ágost s címe: «*Mondások, az élet könyvéből kijegyezve.*»

E könyv két részre osztható. Fele magában foglal 161 jeles mondást, másik fele pedig Greguss száz meséjének tanulságait tartalmazza. Az egész nagybecsű adalékúl szolgál ahhoz a szellemi jellemképhez, melyet lelkünkben Gregussról alkotunk. Ő valóban nemcsak szerzett ismeretekben volt gazdag, hanem eredeti gondolatokban is bővelkedett. S míg egyrészről az elmélet számtalan törvényét összegezte és rendszeresítette, azalatt más részről a gyakorlati elveknek is példás hirdetője volt. Egy téren sem illik reá az egyoldalúság bélyege. Jó szív és nagy elme: ezek

alkotják az ő jellemét. E mellett bizonyítanak jeles mondásai is, melyek nagy részét minden magasabb fokú iskolában olykor-olykor fejtegetés tárgyává lehetne tenni. Végtelen fínom érzékkel lesi el Greguss az élet titkait, s az emberi cselekedetek benső rugóit. És mindig nagy erkölcsi erőt tanúsít itéleteinek kimondásában, bármily sujtók legyenek is azok. Az életbölcseség egyik könyvecskéje ez; ugyanazért olvasását nem lehet eléggé ajánlani.

Szolgáljanak ismertetésül a következő mondások:

— A leghálátlanabb dolog: háládatosságra számítani.

— Van az öngyilkosságnak egy neme, melyet az erkölcstan parancsol, de csak a legnemesebb lelkek gyakorolnak: a másoknak élés. A mely mértékben élünk másoknak, abban a mértékben nem élünk magunknak; s ki a hazának, az emberiségnek szenteli munkásságát, legyen rá elkészülve, hogy örömeit áldozza s övéi számát csökkenti.

— Az emberek inkább kedveskednek annak, a kitől valami jót várnak, mint annak, a kitől már kaptak. Az a kedveskedés is, mely a hála szülöttjének látszik, többnyire csak oly jótevők felé irányúl, a kik még további jótétemények reményeit gerjesztik. — Az anyák föláldozó szeretete fiaikhoz, magában elég csodálatos jelenség; de a fiúk rendes hálátlansága még csodálatosabb.

— Egy magyar-orosz közmondás szerint az árvának két szája van: egyikkel eszik, a másikkal jótevőjét szidja. Kár, hogy a jótevőnek meg rendesen négy szeme van, lesni mennyit eszik árvája, s négy füle, hallgatózni, hogy mit beszél róla.

— Szegény rokonokra sok a panasz; gazdagokra még több.

— Az emberek testileg és vagyonilag rendszerint azzal rontják meg magokat, hogy kelletinél korábban látnak az élvezethez, kelletinél később a munkához, ezt pedig korábban, amazt kelletinél később hagyják abba. Virágzó egészség s kedvező anyagi helyzet ama kevesek jutalma, kik mértékletesen élveznek és kitartóan munkálkodnak.

— A kártyázásban, miként az életben, két tényezőre van szükségünk, hogy boldogúljunk: az egyik maga a kártya, t. i. a jó kártya, az úgynevezett «Blatt»; a másik az okos játék. Fontosabb az első: rossz játszók, ha «Blatt» jár nekik, rendszerint legyőzik az ügyes játszókat, kiknek nincs «Blatt»-jok. Az élet «Blatt»-ja mind ama kedvező körülmények összege, melyekbe a szerencse fia, hogy úgy mondjuk, bele születik: előnyös társadalmi helyzet, vagyon, pártfogás, testi-lelki épség, szépség stb. Az élet okos játéka pedig a körülmények helyes fölhasználása; s ez teszi az ember igazi érdemét, holott abban, a mit készen kapunk, semmi ér-

demünk. Azonban boldogulásra, miként a kártyában, az életben is többet ér a «Blatt», mint a játék. De csak boldogulásra; üdvözülésre nem.

— Vannak ész és jellem dolgában a legnagyobbakkal egyforma emberek, kikről semmit sem tud a világ: azok a martyrok, kiket részint a körülmény, részint saját szerénységök akadályoz meg abban, hogy eljátszszák a szerepet, melyre hivatvák; martyrok annyival inkább, hogy martyrságukat sem tudja senki.

— Készebb vagyok a zsarnokság szolgájának állani, ha magyar a zsarnokság, mintsem a szabadságért küzdeni, ha ez magyartalan.

— A szív többet ér az észnél, tehát a nő is a férfinál.

— Midőn a tisztaságról támad kérdés, mindenkor annak van igaza, ki több igazságot igényel.

— Jó vászon többet ér, mint rossz selyem.

— Sokat tehetsz, de soha eleget.

— Magyar ember több dohányt fogyaszt, mint könyvet. De pipája még dohányán is túltesz. A magyar ember ma is nagypipájú, kevés dohányú.

— Kevés a boldog! fájdalom, igaz;
Az sem vagyon s hatalom által az.

E néhány idézet is meggyőzhet bárkit arról, hogy Greguss gondolatai szépek, változatosak és magvasok. Ugyanazért rajta kell lennünk, hogy minél több fogékony kebelbe elhintsük azokat! Nemcsak a magunk és hozzánk tartozók részére, hanem az iskolai és egyesületi könyvtárakba is meg kellene szereznünk Greguss műveit. Általában lehetőleg közre kellene működnünk abban, hogy Greguss szelleme tevékenykedhessék, hódíthasson, építhessen; mert kevés fia van hazánknak, a ki az emberi lélek tökéletesbítésére hasznosabban hathatna mint ő.

Kerékgyártó Elek.

GYAKORLATI UTASITÁS A «KÖTÉS» TANÍTÁSÁHOZ.

Mint a kézimunkatanításnál mindenkor, úgy a kötésnél is különösen kell a tanítónőnek arra ügyelnie, hogy a növendékek a munkákhoz alkalmas anyagot használjanak, az anyagnak kellő megválasztását az iskolában megtanúlják, s a leggépiesebbnek látszó munkát is tudatosan végezzék. Ez okból tartottam szükségesnek itt oly dolgoknak ismétlését is, melyek a tanítónő előtt eléggé ismeretesek ugyan, de a melyekre a tanítványokat figyelmeztetni rendesen elmulasztjuk.

A kötés anyaga legyen minél egyenletesebb, minden csomó nélküli pamut-, czérna-, vagy gyapotfonál, kezdők számára inkább vastagabb mint vékony. Főkelléke, hogy eléggé sodrott legyen. Őrizkedni kell azonban a túlságosan sodrott pamut vagy czérnától. Ha a fonal nagyon kevéssé sodrott, gyakran megtörténik, hogy a kötés alkalmával csak egy vagy két szálat veszünk fel a tűre miáltal félszemek keletkeznek; a túlságosan sodrott anyag pedig részint kevésbbé tartós, részint könnyen csomók támadnak rajta munka közben. Pamutfonal annál jobb, minél több szálból van összesodorva, van pl. fonal 12 szálból és mégis vékonyabb mint olyan, mely csak 4—5-ből van összesodorva. A több szálból álló fonal tartósabb, mint ugyanolyan vastagságú, kevesebb szálú. A kötőpamút főkelléke a puhaság és ruganyosság. A kötőtűk $1^1/_2$-szer oly vastagok legyenek mint a fonal, nem nagyon hegyes végűek, hanem inkább kissé tompák; túlságosan hegyes tűk könnyen elszakítják a fonalat, vagy a már föntebb említett félszemeket keletkeztetik. Ugyanazon munkához egyenlő vastagságú tűt kell választani, s ügyelni kell arra is, miszerint azok ne legyenek

rozsdásak, hanem fényesek. Az angol gyártmány a legjobb, még pedig azért, mert nem hajlik.

A tanítónő folytonosan és szigorúan ügyeljen arra, hogy növendékei a kötésnél mindig fesztelenül, egyenesen üljenek. Hogy ezen testtartás lehetséges és könnyen elérhető legyen, szükséges a padokat vagy székeket háttámaszszal ellátni. A lábak egymás mellé legyenek helyezve és nem egymásra téve, és vagy a földön, vagy a mi még jobb, az asztalra a földtől kellő magasságra alkalmazott lábléczen pihenjenek, hogy ez által az egész testnek kellő támaszpontot nyújtsanak.

A kötést könnyedén fogjuk kezünkbe, mivel annak szoros és feszes tartása az újjakat igen fárasztja és a kellő ügyesség megszerzését és a munka egyenlő voltát igen hátráltatja; a növendék kötésközben semmiféle fölösleges mozdulatot ne csináljon és a mutató újjára tekert fonalat túlmagasra ne tartsa. — Nagyon figyelni kell arra is, hogy a munka a szemtől kellő távolságban tartassék, nehogy a közel-tartás az oly gyakori rövidlátóság fejlődését előmozdítsa. A nagyon előre tolt tű nemcsak alkalmat ad felesleges mozdulatok tételére, hanem időveszteget is idéz elő, a mennyiben a tűt, mielőtt a szemet lekötnénk, ismét vissza kell tolni. A balkézben levő tűre szintén ügyelni kell, hogy nagyon előre tolva ne legyen, és hogy a hüvelyk- és középújj a tűt tartva érintkezzenek míg ellenben a jobb kézben a hüvelyk- és mutatóújj tartsa a tűt.

Minden kötött sík hurkokból áll, melyeket rendesen szemeknek nevezünk. Azon mód szerint, amint az egyes szemeket csináljuk, osztályozzuk őket. Így megkülönböztetjük a *kezdő*, a *síma*, a *czifra* vagy *fonák* szemet, a *fordított* és a *szélső* szemet.

A kezdő szem. Az első szemet egyszerű hurok alkotja; ebből a második szemet úgy alkotjuk, hogy azt szem gyanánt lekötjük, de a tűről le nem ejtjük. A második szemből a harmadikat s ebből a negyediket ugyanígy származtatjuk. Ez az úgynevezett kötvekezdés, a mely gyermekek számára a legalkalmasabb.

A síma szem. Minden szem lekötéséhez négy művelet szükséges, úgymint: a tűt a szembe beleszúrni, a tűre a fonalat rá-

tekerni, a fonalat a szemen keresztül húzni és a szemet a tűről lejteni.

Minden szemnek, ha le van kötve, egy jobb és egy bal, vagy ha még a tűn van, egy alsó és egy hátsó fele, vagy oldala van. A síma szem kötésénél az első szem felét elölről hátrafelé, vagyis balról jobbfelé veszszük a tűre. Ha oda és vissza menő sorokban mindig símát kötünk, vízszintesen bordás sík keletkezik, ha pedig síma szemet zárt sorokban kötünk, síma kötést nyerünk.

A czifra vagy fonák szem. Ezen szem alkotásához hátulról előre vagy jobbról balfelé veszszük fel a szem első felét a tűvel.

A tű beszúrása tehát a kötés fonák oldaláról történik, a miért is az így lekötött szemet fonák szemnek nevezzük.

A szélszem. Ha a kötés nem zárt, hanem oda-vissza menő sorokban történik, akkor a kötés széle egy úgynevezett szélszemmel záratik le. Ezt úgy alkotjuk, hogy az utolsó szemet egyszerűen leemeljük a nélkül, hogy lekötnők; a tűt pedig úgy szúrjuk be, mint a czifra szemnél; azután a munkát megfordítva az első szemet símán lekötjük és ezzel új sort kezdünk. Ha ezt több sornál folytatjuk, a munka szélén láncz képződik, a miért ezen szemet lánczszemnek is lehet nevezni. Ha a szélső szemet úgy kötjük le, mint a többit, a kötést éktelenítő csomócskák keletkeznek. — A kötésnél leginkább előfordulható műveletek a következők: *a szemek fogyasztása, a szemek szaporítása, bevégzés, a visszakötés, a szemek felszedése, az új fonal bekötése.*

A fogyasztás. A kötésnek szélességét a szemek elfogyasztása által csökkentjük. A fogyasztásnak négyféle módját különböztetjük meg, ú. m. a síma, a czifra, a ráhúzott és a fordított fogyasztást.

A síma fogyasztásnál két szemet símán, a czifra fogyasztásnál két szemet czifrán kötünk össze. A ráhuzott fogyasztása ekként történik: bele szúrunk a szembe, mintha síma szemet akarnánk kötni, a szemet leveszszük a nélkül, hogy lekötnénk (levenni). A következő szemet símán lekötjük és a levett szemet most a lekötöttre ráhúzzuk.

Hogy a fogyasztás iránya balról jobbra essék, a síma fogyasz-

tást alkalmazzuk; ha pedig az ellenkező irányt akarjuk elérni, a ráhúzást.

A fordított fogyasztásnál czifrán kötünk össze két szemet, mely alkalommal hátúlról előre szúrjuk be a tűt a szemekbe.

A szemek szaporítása. Szaporítás alatt értjük a szemek számainak emelését. Lenge munkánál a fonalat a tűre tekerjük, s ezt a rátekerést a következő sornál fordítva kötjük le. Közép sűrű munkánál felveszszük a tűre a legfelső víszintesen fekvő szálat és azt szintén fordítva kötjük le. Sűrű kötésnél pedig az éppen lekötött szem hátulsó felét veszszük újból fel a tűre s még egy szemet csinálunk belőle.

A bevégzés. A kötés bevégzésénél, az első szemet símán, a másodikat szintén símán lekötjük és azután az elsőt a másodikra ráhúzzuk; a harmadik szemet ís lekötjük s erre a másodikat húzzuk rá s így tovább. Ha a czifra oldalon végezzük be a kötést, a szemeket czifrán kötjük le.

A vissza-kötés. Hibás szemeket fel kell bontani gyakran anélkül, hogy a tűt a kötésből kihúznók; ez akként történik, hogy egyenkint a bal tűre veszszük az alsó sor szerint és a felső szemet a tűről leejtjük. A fonalat úgy tartjuk mint a kötésnél és a mindinkább táguló fonalat a mutatóújjra tekerjük.

A szem felszedése. Valamely síma szem felszedésénél a jobb tűvel hátúlról előre a szálak alá szúrunk, a bal tűvel felveszszük a szemet a szállal együtt, s azután a jobb tűvel a szemet a szálra rá húzzuk, erre ismét a legközelebbi sor szálát veszszük a tűre és azt ismét áthúzzuk a szemen és így tovább. A czifra szem felszedése abban különbözik a símától, hogy a szálat a szem elé teszszük és a szemet jobbról balra húzzuk rá. Ha a leejtett szem igen lent fekszik (pl. egy hibás szemet lebocsájtunk), a horgoló tűt lehet a szem felszedéséhez használni. Czifra szemet úgy veszünk fel a horgoló tűvel, hogy a munkát a fonák oldalra fordítjuk.

Egy új szál bekötése. Az elfogyott fonalat és az újat összekötni nem szabad, mivel a kötött tárgy használata folytán a csomó ismét feloldódik s mivel a csomó által a kötés egyenetlenné válnék. Az elfogyott fonal végét és a használandó fonal elejét egy kissé

felsodorjuk, azután egymásba fektetjük és ismét megsodorjuk, oly módon hogy mind két szál vége egy pár újjnyi hosszúságban szabadon függjön alá.

Ezen duplán összesodort fonállal most 8—10 szemet kötünk, a régi fonál végét eleresztjük és az új fonállal tovább kötünk.

A kötés csinossága. A kötés szépségét leginkább a szemek egyformasága idézi elő; a szemek sem nagyon tágak, sem nagyon szorosak ne legyenek.

Ha a kötést nehézkesen, szorosan tartjuk kezünkben, és a fonalat a szem kötésénél nagyon meghúzzuk, a fonál egészen ráfeszül a tűre s a kötés túlságos szoros, ellenkező esetben pedig nagyon tág lesz. A kötés akkor szabályos, ha a tűt a szemekben könnyen ide s tova lehet tolni, a nélkül azonban, hogy az magától kicsúsznék. Ha a tanítványok a hibás kötésről magyarázat és intés után sem szoknak le, legjobb, ha oly gyermekeknek, kik igen szorosan kötnek, vastagabb tűket adunk, olyanoknak pedig, kik igen tágan kötnek finomabb tűket adunk a szokottnál. Túlságos szoros kötés nem elég ruganyos, ennél fogva kevésbbé tartós; míg ellenben az igen tág kötés nem elég sűrű s alaktalan lesz. Ezen hátrányokat leginkább a mosás után szoktuk észrevenni.

Egyenetlen lesz a munka, ha csomókat kötünk be és ha a fonal nem egyenlő; egyenetlen szemek keletkeznek akkor is, ha különböző vastagságú tűt használunk, vagy ha a fonalat egyenlőtlenül húzzuk meg.

Sokszor véletlenségből a szemeket megszaporítjuk, ekkor a kötést fel kell fejteni. Ilyen hiba keletkezik akkor is, ha a fonalat a tűvel kétfelé osztjuk és minden felét külön kötjük le, úgy hogy egy szemből kettőt csinálunk. Ritkábban előforduló hiba az, hogy kötésközben az alsó sor vízszintesen fekvő fonalát a tűre veszszük, szem gyanánt lekötjük, s ezáltal szaporítjuk meg a szemeket.

Ha a kötésnél nem az egész fonalat kapjuk meg a tűvel, hanem meghasítjuk, de csak egy szemet kötünk belőle, úgynevezett félszemek keletkeznek. Az «utczák» az által keletkeznek, hogy a tű beszúrása alkalmával a lekötendő szemet nagyon kitágítjuk (leginkább a tű kezdetén és végén), vagy hogy a tűt nagyon is hegyes

szögben tartjuk, vagy pedig hogy az első és utolsó szem kötésénél a fonalat nagyon keveset húzzuk meg vagy végre a kötést dolgozás közben nagyon széthúzzuk.

Egy tűn levő szemsort a lekötés után mindig egy kissé össze kell tolni.

A szabályosan kötött szem magassága egy negyedrészszel kisebb mint szélessége, úgy hogy ha egy négyzetet akarunk kötni, mindig $^1/_4$-el több sort kell kötni, mint a hány szem van a szélességben. Így pl. 24 szem szélességű síkban 30 sort kell kötnünk, hogy négyzetet nyerjünk.

A mintaszalag. Kis gyermekeknél első munka gyanánt leginkább egy rövid mintaszalagot lehet ajánlani. Ezen megtanulják a szükséges kötési míveleteket és ez előkészíti a növendéket a harisnyakötéshez.

A mintaszalagot következőképen készíthetjük:

Kezdünk 26 szemet és kötünk:

1. Vízszintesen bordázott síkot síma szemekből minden tekintet nélkül a kötés szélére.

2. Vízszintesen bordázott síkot czifra szemekből, a két szélső szem figyelembe vétele mellett. (Lánczszemek.)

3. Függélyesen bordázott (ruganyos) síkot két síma, két czifra szemből.

3. Síma síkot (egyik oldal síma, a másik czifra) közepén két czifra szemből alkotott barázdával (nádli).

5. Síma felületet barázdával, fogyasztással.

6. Végre bevégezzük a szalagot egy harisnyasarok mintájával.

Természetes, hogy a mintákat tetszés szerint egy-két egyszerű mintával meg is lehet toldani.

A mintaszalag készítésénél leginkább arra kell ügyelni, hogy a ruganyos sík kötésénél a síma és a czifra szemek, rendesen váltakozzanak. A barázdát két-két síma és két-két czifra szem által képezzük, melyek egymás fölött vannak elhelyezve, és így 4 sort vesznek igénybe. Ezen 4—4 sort a barázda fokainak nevezzük.

A barázda megkönnyíti a sorok olvasását, a fogyasztások egyenlő távolságát és a harisnya helyes beosztását. Megjegyzendő, hogy a czifra szemeket nem szabad tágabban kötni, mint a símákat. A fogyasztás a barázda két oldalára tétetik, még pedig az egyik oldalon alkalmazzuk a síma fogyasztást, a másikon a fordítottat, miáltal mindakét fogyasztás a barázda felé veszi irányát. A második mintától egész a mintaszalag végéig két oldalon láncznemet csinálunk.

Az első 3 minta mindegyikében 32 sor legyen.

Az 5-ik mintánál minden 4. sorban fogyasztunk, mely fogyasztás 6—7-szer ismétlődik.

Hogy azonban a szemek száma kevesebb ne legyen, a sor végén és kezdetén a szemeket egygyel szaporítjuk. A barázda és a fogyasztás között egy szem marad.

A harisnya. A mintaszalag bevégzése után a harisnya kötéséhez látunk. A szemek száma a harisnya nagyságától függ és ezeknek megfelelően kötjük a harisnya különböző részeit.

A harisnyának két főrésze van, ú. m.: a harisnya *szára* és *feje*.

1. A szár részei: *a)* a szél, *b)* az első síma rész (első veszteglés a szemek száma egyforma marad; *c)* a lábikra-fogyasztás, *d)* a második síma rész (a második veszteglés, egyforma bő rész a sorok alatt).

2. A fej részei: *a)* a sorok, *b)* a fogyasztás a sorok fölött, *c)* a harmadik síma rész (harmadik veszteglés), *d)* a befejezés.

A részek elkészítése. Veszünk 5 tűt és kezdjük az első szemekkel. Három tűn egyenlő mennyiségű szemet kezdünk a negyediken egygyel többet, melyet azután az első szemmel összefogyasztunk és így a sort bezárjuk.

A harisnya szélét mindig czifrázattal kötjük vagy síma és czifra szemekből, vagy pedig likacsos mintával. A szél számára egy barázdafokkal többet kötünk, mint az egy tűn levő szemek harmadrésze, pl. 24 szemnél 9 fokot.

Az első síma rész a széllel együtt annyi barázda fokot számlál, a hány szem van egy tűn. A harisnya azon részeit, melyeknél a szemek száma egyenlő marad, veszteglésnek nevezzük.

c) *A lábikra-fogyasztás.* A fogyasztásnál csökkentjük a szemek számát 1/4-el, tehát annyi szemmel, a hány egy tűn volt a fogyasztás előtt. Ha pl. 24 szem van egy tűn, 12-szer fogyasztunk, t. i. minden fogyasztási sorban 2-szer.

A barázda előtt ráhúzva fogyasztunk a barázda után símán, először fogyasztunk az első, azután a negyedik tűn. A távolság 2—2 fogyasztás közt az anyag vastagságától és a harisnya nagyságától függ. Váltakozik 6—12 sor közt.

d) *A második síma rész* négy sorral több legyen mint a kezdő szemek 1/4-része, tehát négy sorral több, mint a hány szem volt kezdetben egy tűn (24 szemnél egy tűn, 28 sort vagy 7 barázdafokot.)

A sarok kezdeténél a szemeket megolvassuk és mind a négy tűn egyenlően elosztjuk. A sarkot az első és negyedik tűn kötjük. Oda-visszamenő sorokban annyi lánczszemet kötünk a hány szem van a tűn és azután a sarkot befejezzük a következő módon: lekötjük a szemek egy harmadát és fogyasztunk; ismét egy harmadrészt s megint fogyasztunk. Ekkor nem kötjük tovább a harmadik részt, hanem visszafordulunk s csak a középső harmadot kötjük tovább; a síma oldalon mindaddig fogyasztunk, míg a két szélső harmad lefogy; ekkor a lánczszemeket mindkét oldalon tűre szedjük s a kötést zárt sorokban folytatjuk.

A sarok fölötti fogyasztást néhány síma sor után megkezdjük, még pedig az első tű elején és a negyedik tű végén, s folytatjuk addig, míg két szemmel kevesebb van a tűkön, mint a mennyi a sorok kezdeténél volt. A fogyasztások közt mindig 2 síma sort kötünk.

A harmadik síma rész számára a fogyasztást beleszámítva négy sorral többet kötünk, mint a hány szem a kezdésnél 3 tűn volt, 24 szemnél 76 sort vagy 19 barázdafokot. Gyermekharisnyáknál figyelembe veszszük a láb gyors fejlődését és nehány sorral többet kötünk.

A befejezést akként eszközöljük, hogy a szemeket elfogyasztjuk. Ezen fogyasztás különböző módon történhetik. Legközönségesebb fogyasztási mód, az első tű végén, a második elején, a har-

madik tű végén és a negyedik elején fogyasztani. Körülbelül 6—8 fogyasztás közt két sort — azután csak egyet, kötünk addig míg egészben 12—16 szem van még meg, ezután a munkát kifordítva a fonák oldalon lezárjuk. Azonban lehet minden tű kezdetén is fogyasztani, és a fogyasztást mindig egy szemmel jobbra vinni, miáltal a fogyasztás kigyószerűen tekeredik a harisnya csúcsa körül. Fogyaszthatunk a tűk elején és közepén is, de az ily fogyasztásnál eleinte még azután két sort kötünk a fogyasztások közt. Alkalmazhatunk síma, czifra vagy ráhúzott fogyasztást.

Ezen magyarázat középnagyságú, rendes idomú lábra és csak térden alúl érő harisnyára értendő.

Ha térden felül erő harisnyát akarunk kötni, a szükséges módosításokat a szélnél és az első veszteglésnél alkalmazzuk.

Osztály-tanításnál a tanítás sikere s több pedagógiai tekintet megkivánja, hogy a növendékek egyenlő munkát készítsenek.

Benzenleitner Leontin.

VEGYESEK.

— *A magyarországi tanítók árvaházi alapjára gyűjtő egyesület* jun. 3. déletőtt tíz órakor a megyeház nagy termében tartotta első közgyűlését. A tanítóknak az ügyben való részvétele nem épen a megjelentek nagy számában jutott kifejezésre — ugyanakkor a tanítók más egyesületekben is le voltak foglalva —, de hogy mily tevékeny részt vesznek a mozgalomban, mutatja ama nagy összeg, melyet igen rövid idő alatt s eddigelé csakis saját körükben gyűjtöttek. Az elnöki s pénztárnoki jelentés igen kedvezően hangzott; az ország minden részében gyűjtöttek s a mozgalom megindítása óta alig múlt el nap, melyen kisebb-nagyobb összegek ne érkeztek volna. Az eddig gyűjtött összeg már meghaladja a hétezer forintot. — Az egész tiszti kart újból megválasztották. Csak második alelnököt kellett választani, egyhangúlag Vajdaffy Ernőt választották. Végül megállapították az alapgyűjtés módozatait. Jókai Mór a gyűjtőív számára szép mottót írt, mely a gyűjtőívek homlokát fogja diszíteni. Kiss Áron szerkesztette a felhivást, melyet a gyűlés elfogadott, azzal a megtoldással, hogy a nagy közönséghez külön, rövidebb felhivással ellátott gyűjtőíveket fognak intézni, egyszersmind föl fogják kérni a napi lapok szerkesztőit, hogy a nemes ügy érdekében működjenek közre. A gyűjtőivek legközelebb szét fognak küldetni.

A gyűjtő egyesületnek most már végleges alapszabályaiból közöljük a főbb pontokat:

«1. §. A gyűjtő egyesület czíme: «A magyarországi tanítók árvaházi alapjára gyűjtő egyesület.»

Székhelye: Budapest. 2. §. Ezen egyesület az országos tanítói képviseleti közgyűléssel szerves kapcsolatba hozatik. 3. §. A gyűjtő egyesület czélja hazánk bármely felekezetű, nemzetiségű s fokozatú óvodáiban s népoktatási intézeteiben működött óvóknak (óvónőknek), tanítóknak (tanítónőknek) s tanfelügyelőknek elmaradt árvái nevelésére vagyoni alapot gyűjteni. 4. §. Az alapvagyon előállítására szolgálnak a tanítók évenkint, vagy egyszer mindenkorra tett adományai, egyes pártfogók s alapítványtevők adakozásai, hagyatékok, a rendezendő felolvasások, kiállítások, estélyek stb. jövedelmei s a nagyméltóságú közoktatásügyi kormánytól e czélra kérendő segély. 5. §. A gyűjtő egyesület tagjai: *a)* A pártfogó, ki az egyesületi gyűlés által a gyűjtés vezetése s az alapvagyon feletti őrködésre felkéretik. *b)* Az alapító tagok. Ilyeneknek tekintetnek, kik fekvő vagyon-

ban, vagy készpénzben nagyobbszerű adománynyal járúlnak a czél eléréséhez, az ily alapítvány pénzértékre számítva 50 frtnál kevesebb nem lehet. *c)* A rendes tagok, kik állandóan gyűjtőívet tartanak s ezzel gyűjtenek, egyszersmind magok is évenként bizonyos összeggel járúlnak az alap növeléséhez. *d)* A pártoló tagok, kik az alaphoz bármily csekély összeggel járúlnak. Az alapító-, rendes és pártoló tagok felvétele felett a választmány határoz.

18. Ezen alapszabályok módosítása, átalakítása és egyébb változtatása a gyűjtő egyesület előterjesztése folytán az országos tanítói képviseleti közgyűlés határozatából az illető miniszteriumok jóváhagyása mellett történik. Ha az egyesület bármi okból működését egy időre megszüntetné, minden pénzbeli vagyona takarékpénztárba teendő s az újra alakulásig megőrzendő. Az így elhelyezett tőkék kezelése és ellenőrzése felől az újjáalakúlásig a nagyméltóságú magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodik. — Ha pedig az egyesület működését végleg megszünteti, a gyűjtött vagyon — a kijelölt czél fentartásával — az Eötvös-alap birtokába megy át. Ha pedig az árvaház létre jöttével a gyűjtő egyesület ideiglenesen vagy véglegesen feloszlanék, feloszlása előtt magából egy felügyelő bizottságot választ, mely az árvaház ügyeit a képviseleti tanítói gyűlés összűlésig, illetőleg annak a rendelkezéséig felelősség terhe alatt vezetni fogja. stb.»

Az iskolatakarékpénztárakról. Közeledvén az iskolai év vége, ezennel felhívom a hazai tantestületek azon tisztelt tagjait, kik iskolatakarékpénztárakat kezelnek, hogy az iskolatakarékpénztárakra vonatkozó folyó iskolai évi jelentéseiket az országos magyar gazdasági egyesület iskolatakarékpénztári szakosztályának *Budapest köztelek* mielőbb beküldeni szíveskedjenek. — A közlendő adatok legczélszerűbb, ha a május hó végével létező állapotokra vonatkoznak. Csakis a kik jelentéseiket beküldik, fognak a statisztikai összeállításban valamint az évente sorsolás útján megállapított jutalmak kiosztásánál tekintetbe vétetni. — A jelentésben szíveskedjenek röviden de kimerítően a következő kérdésekre válaszolni. — 1. Mi az iskola neve és jelleme? — 2. Hány tanuló jár az illető osztályba? — 3. Hányan takarékoskodnak? — 4. Mennyi a megtakarított összeg?— 5. Ki vagy kik a kezelők? — 6. Mily erkölcsi hatást gyakorolt ez intézmény a gyermekekre és szülőkre? — 7. A kivett pénz mire fordíttatik rendesen? — 8. Hol kamatoztatik a betett pénz? — 9. Mikor kezdett az illető iskolatakarékpénztárt kezelni? — 10. Van-e a kezelésre nézve ellenőrzés, s ha van, milyen? — Budapest, 1883. május 17. — Az országos magyar gazdasági egyesület nevében: *Korizmics László* alelnök.

ÉRTESÍTÉS.

A budapesti VI. ker. m. kir. állami polgári tanítónőképző intézettel kapcsolatosan 1880. év 20016. számú nagyméltóságú vallás- és közoktatási m. kir. miniszteri rendelet alapján a magasabb fokú igényeknek is megfelelő leánynevelő intézet, illetőleg benlakással egybekötött négyosztályú polgári leányiskola állíttatott fel.

A több oldalról beérkezett tudakozódásokra a következők tétetnek közzé, illetőleg ajánltatnak a t. szülők figyelmébe. — A leánynevelő intézetben a polgári leányiskolák tantervében törvény szerint meghatározott tantárgyakon kívül alapos oktatást nyernek a növendékek a zongorázásban, a német, franczia és angol nyelvekben is, melyek tanítására és gyakorlására az intézetben benlakó nyelvmesternők vannak alkalmazva. A rajzolás, testgyakorlás és a női kézimunkák tanítására is különös gond fordíttatik.

A leánynevelő intézetbe oly 9—10 évet meghaladott leánykák vétetnek fel neveltetésre, kik a 4 osztályú elemi iskolák tananyagának megfelelő ismeretekkel bírnak.

A múlt évi 20362. sz. a. vallás- és közoktatási m. kir. miniszteri rendelet értelmében a teljes ellátásért, neveltetésért és tanításért 10 hóra a zongora-tanítást kivéve (előleges $^1/_4$ évi részletekben) 550 frt fizetendő, mely összegbe az idegen nyelvek tanításáért járó díjak is beszámítvák, azonban, a kik gyermekeiket zongora-oktatásban is kívánják részesíteni, 150 forinttal többet fizetnek.

Bővebb felvilágosításért az érdeklettek alúlírott igazgatóhoz fordúlhatnak Sugárút 77. sz. alatt.

Zirzen Janka.
igazgató.

DEL FR. FISCHBACH. NYOMTATTA B. DONDORF.

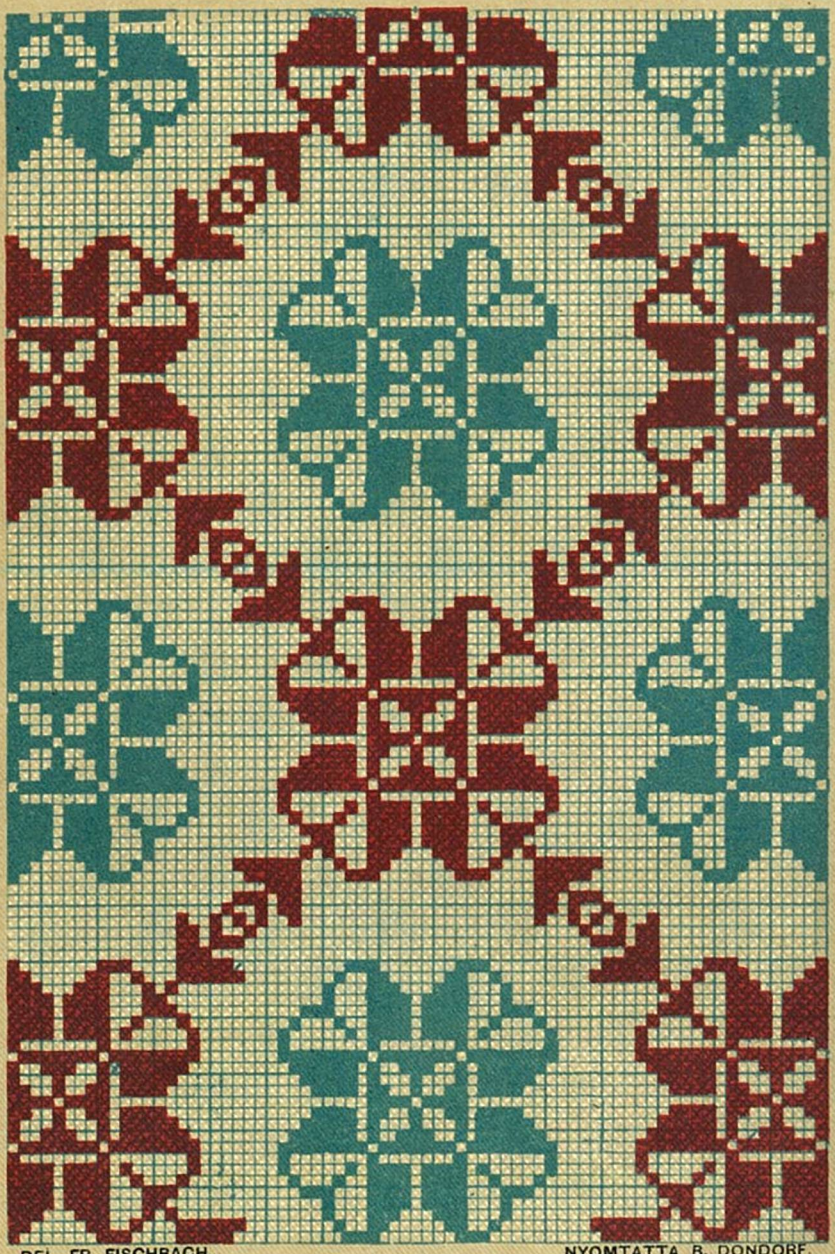

DEL FR. FISCHBACH. NYOMTATTA B. DONDORF.

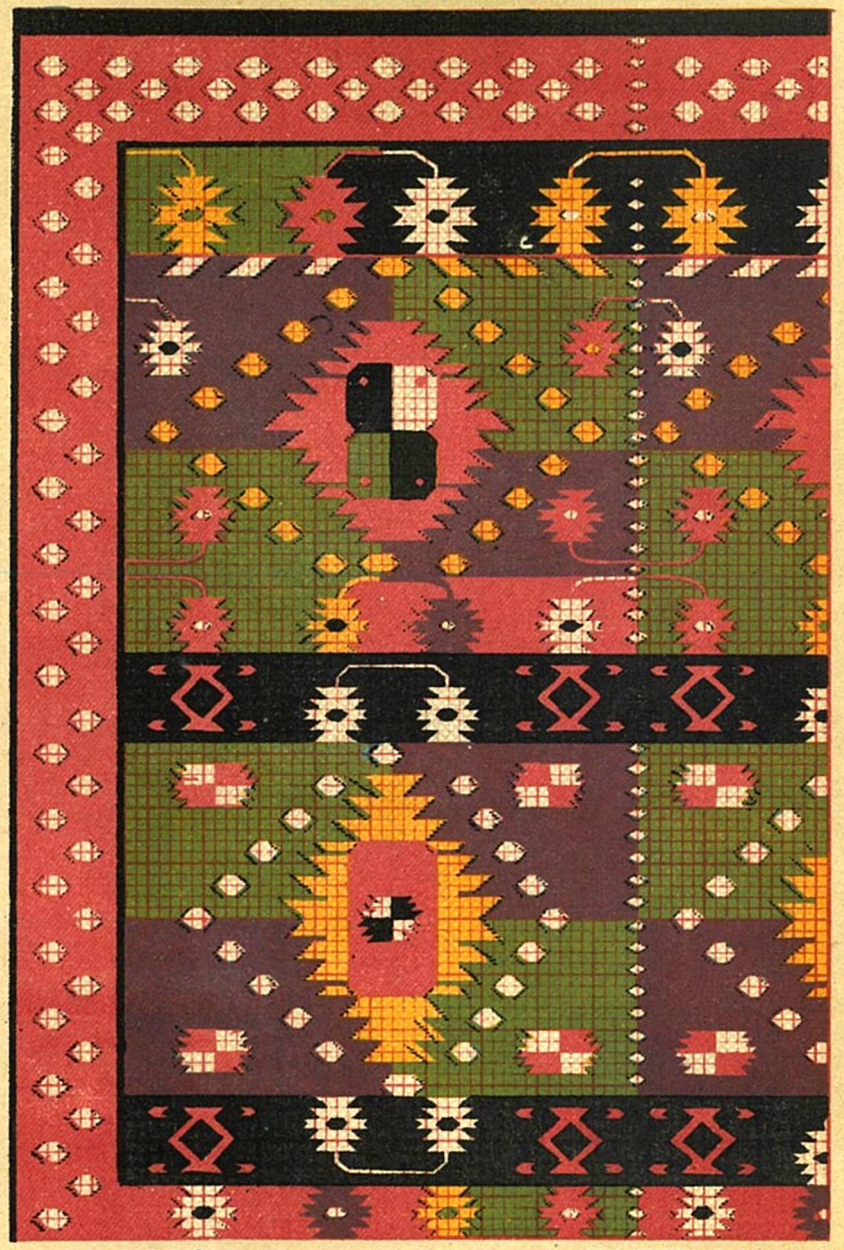

DEL FR. FISCHBACH. NYOMTATTA B. DONDORF.

A MAGYAR HAZI IPAR DISZITMÉNYEI.

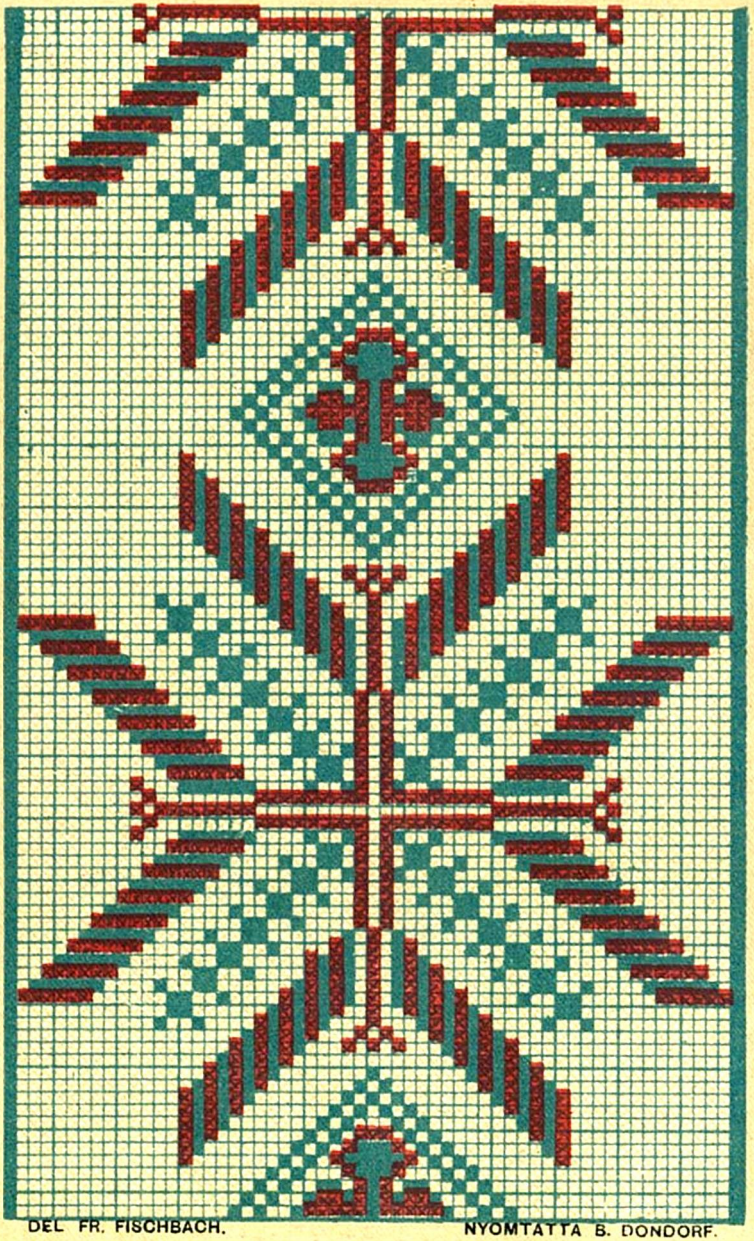

DEL FR. FISCHBACH. NYOMTATTA B. DONDORF.